

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ludo Krivý

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 0,50 €

TRVALÉ INŠPIRÁCIE
Z ANDREJA HLINKU
Strana 4.

BALKÁNSKI ŽOLDNIERI
V RADOCH MUDŽAHEDÍNOV
Strana 5.

SPISOVATEĽ MIROSLAV PIUS
O NAŠICH DEJINNÝCH KOREŇOCH
Strana 6.

PRVÝ SLOVENSKÝ PREZIDENT
JOZEF TISO – 75. VÝROČIE
Strana 8.

KAROL PLICKA
BÁSNIK OBRAZU
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Každé pekné slovo o Slovensku, ktoré príde (nielen) zo zahraničia, poteší. Nedávno to bola dobrá správa, že sme cez dielo nášho umelca zaujali celý filatelistický svet. Po prvý raz v histórii sa stala najkrajšou poštovou známku sveta s kresťanskou tematikou tá, ktorej výtvarnú podobu vytvoril slovenský autor. V prestížnej súťaži Il Premio Internazionale d'arte filatelica San Gabriele bola najviac ocenená známka venovaná minuloročnému 150. výročiu príchodu svätých Cyrila a Metoda na naše územie. Autorom predlohy je akademický maliar Dušan Kállay. Inšpirovali ho najstaršie zachované zobrazenia vierozvestcov v Bazilike San Clemente v Ríme, kde je aj miesto posledného odpočinku sv. Konštantína (Cyrila), ktorý sa na rozdiel od Metoda návratu z Ríma k nám nedožil. Fresky v bazilike zobrazujú udalosti týkajúce sa života solúnskych bratov, ktorí sú ako svätci aj spolupatroňmi Európy.

Hlavným motívom ocenej známky je freska Osobný súd sv. Cyrila z 9. storočia. Dôkazom, že obraz stvárňuje výjav zo života vierozvestca, je nápis: „Bože, udeľ hriešnemu Cyrilovi večné odpočinutie. Amen.“ Výjav z Božieho súdu je v hornej časti známkového háčku. V jeho spodnej časti je zachytená freska Prenesenie ostatkov sv. Klimenta z 11. storočia. Stvárňuje príchod oboch bratov do Ríma, kam išli na pozvanie pápeža Mikuláša I., ktorý vedel, že nesú so sebou ostatky sv. Klimenta. Na známke je aj fragment v hlaholike z Assemaniho evanjeliára z konca 10. storočia.

Známku vydala Slovenská republika oficiálne 12. júna 2013 spolu s Českom, Vatikánom a Bulharskom na základe iniciatívy Slovenskej pošty, ktorá zúčastneným štátom poskytla výtvarný návrh. Autorom rytiny je Miloš Ondráček. Známku vytlačila Poštovní tiskárna cenin Praha. Slovensko také tlačiareň nemá...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

ISSN 0862-8823
41
9770862882007

Naše spoločné podujatia sa znižujú a neiskria nadšením, ako by mohli... Matica slovenská v službe národného dospievania

Profesor Július FILO, emeritný generálny biskup Evanjelickej cirkvi a. v. – Foto: archív SNN

Známy americký herec Jack Nicholson vyslovil provokujúcu myšlienku: „Neznášam, keď mi niekto dáva rady. Mám rád len tie, ktoré si dávam sám.“ Jeho nemenej známy kolega Clint Eastwood to povedal trochu inak: „Hlboko v mojej duši je rebel. Čokoľvek mi ktokoľvek povie, že správna cesta je toto, ja idem opačným smerom.“ Tak je to dnes u mnohých z nás. Naše vlastné názory a rady to je to, čo uprednostňujeme. Máme svoje názory a tvoríme si svoje hodnotiace kritériá. Stalo sa to znakom našej kultúry.

V konečnom dôsledku je dospelosť, schopnosť samostatného rozhodovania a konania, šľachetným, posvätným cieľom. O tento cieľ ide v osobnom i národnom živote. Dosahujeme ho v procese. Získavame ho s pomocou vhodných nástrojov, ktoré pomáhajú dosiahnuť tento cieľ. Usilovní apoštol národov Pavol, predtým učený rabin a odporca kresťanstva, naznačuje tento proces slovami: „Keď príde dokonalé, čiastočné sa pomíne. Keď som bol dieťa, hovoril som ako dieťa, zmyšľal som ako dieťa, usudzoval som ako dieťa; ale keď som sa stal mužom, zanechal som detské spôsoby.“ (1 K 13,10-11)

POTREBY MATICE

Zamyslenie nad sebou osobne a nad nami spoločne je východiskom ďalšieho kroku smerom k dospelosti. Porovnanie detského, nezrelého správania so zrelým pomáha pri rozhodovaní v správnom smere. V duchovných dejinách nášho národa túto službu poskytovalo kresťanstvo z prameňa Božieho slova. V tejto službe stáli aj národné inštitúcie Slovákov a Sloveniek, cirkvi, školy a v neposlednej miere Matica slovenská.

Má toto konštatovanie, táto téza ostať formulovaná v minulom čase? Alebo ju možno vysloviť v zmysle minulého času, označovaného ako perfektný, ktorý je bežný v mnohých európskych jazykoch ako dej, ktorý sa začal v minulosti, nesie stále so sebou svoje dôsledky pre dnešok a skutočne tiež pokračuje v súčasnosti? Dokážeme dnes v čase kritického skúmania potreby Matice v slovenskej spoločnos-

Emeritný biskup Evanjelickej cirkvi a. v. Július Filo je vlastenec.

ti presvedčiť, že Matica slovenská stojí v kritickej službe podpory osobnostného a národného dozrievania uprostred národov Európy? Dokážeme sa spojiť v tejto úlohe a rozpoznať našu agendu pre budúcnosť?

Nebuďme ako deti, ktoré sa nevedia zjednotiť ani v svojej hre.

Ježiš z Nazaretu oslovil zástupy svojej doby, nespokojný so správaním predstaviteľov vlastného národa, údernou reflexiou: „Čomu však pripodobím toto pokolenie? Podobné je deťom, ktoré sedia na námestiach a privolávajú ostatným: Pískali sme vám a netancovali ste; plakali sme a ne-

nariekali ste. Prišiel totiž Ján, ani nejedol, ani nepil, a hovoria: démonom je posadnutý. Prišiel Syn človeka, jedol a pil, a hovoria: ajhľa, človek, žráč a pijan vína, priateľ colníkov a hriešnikov...“ (Mt 11,16-19)

NÁRODNÁ JEDNOTA

Aj pre naše „pokolenie“ je typická veľká nejednotnosť v posudzovaní. Zasaňuje nielen duchovných a svetských predstaviteľov minulosti. Nevieťme sa zjednotiť v našich pohľadoch tým, že budeme spoločne kriticky skúmať ich prinos a ich hriechy v duchovných a národných dejinách, aby sme sa potom ria-

dili dosiahnutým pohľadom. Podobná nejednotnosť hodnotení zasaňuje často aj tých, čo sa nám dnes snažia slúžiť v cirkvách, národe a štáte. Dotýka sa rovnako aj večných duchovných hodnôt, ale tiež ochrany posvätného daru života, rodiny, manželstva, ľudskej dôstojnosti... Často sa nevieme zjednotiť ani na spôsobe oslavy. Naše spoločné podujatia sa znižujú a neiskria nadšením, ako by mohli. Vtedy, keď jedni navrhujú radostnú oslavu historických alebo súčasných úspechov, iní by pokladali za správnejšie na tom istom mieste trúchloslužbu... Tak ako deti v Ježišovej reči jedni hovoria, hrajme sa na svadbu, iní kričia, radšej sa hrajme na pohreb a plačme...

Matica slovenská bola a pre mnohých z nás ostáva symbolom osobného a národného dozrievania. Od detských spôsobov k dospelým bolo cieľom tejto národnej inštitúcie a malo by to tak ostať. Dr. Jur Janoška, generálny biskup evanjelickej cirkvi, v čase, keď bol predsedom Matice slovenskej (1922 – 1930), vyzýval v Národných novinách (1926) slovami stanov Matice, ktoré platia dodnes: „Zjednotiť všetkých milovníkov národa a života slovenského, aby spoločnými silami pracovali na pozdvihnutí slovenskej vzdelanosti, a tým i na hmotnom dobrobyte slovenského národa.“ Je to dobrý cieľ, aby sme my dnešní Slováci a Slovenky boli spolu stále viac vyspelým národom, schopným zjednotiť sa za spoločnými cieľmi. Pritom nesmieme stratiť mladícku, ba až detskú odvahu dôverovať a radovať sa z dobrého.

(Pokračovanie na strane 2)

3 OTÁZKY PRE:

historika Antona HRNKA o zahraničnej politike Slovenska

Rozumný, sebavedomý a transparentný postoj

• **Prelom septembra a októbra je v dejinách zapísaný aj ako „Mnichov“.**

Mnichovská konferencia bola jedným z najhanebnejších aktov svojvôle veľmocí v 20. storočí. Predstavitelia demokratických mocností Západu bez hanby vydali strednú Európu Adolfovi Hitlerovi, a tým dali do jeho rúk i osudy tu žijúcich malých národov. Ona sa len zdanlivo týkala výlučne Česko-Slovenska, lebo bolo prinútené vydať časti svojho územia agresívnym susedom. V svojich dôsledkoch sa dotýkala celého stredoeurópskeho priestoru. Tunajším národom určila len jednu opcii – stať sa satelitom nacistického Nemecka alebo sa vystaviť jeho agresivite a v konečnom dôsledku postupnej fyzickej likvidácii.

• **Menej známy je historický pojem prvá Viedenská arbitráž – tá rozbila územnú celistvosť Slovenska.**

Prvá Viedenská arbitráž nie je samostatným právnym aktom, je súčasťou Mnichovskej dohody. Vyplývala z jej doplnujúceho vyhlásenia, že do troch mesiacov sa musí vyriešiť uspokojivo, to znamená na prospech Maďarska a Poľska, otázka postavenia maďarskej a poľskej menšiny v Česko-Slovensku. Preto sa stretli 2. novembra 1938 vo Viedni predstavitelia Nemecka a Talianska a rozhodli o oddelení okolo päťiny slovenského územia Maďarsku. Rozhodnutie nerešpektovalo nijaké etnografické alebo ekonomické kritériá, bolo skrátka čistou svojvôľou.

• **Mnichovská dohoda i dohoda z Viedne boli neskôr uznané ako neplatné od začiatku. To však sudetskí Nemci či niektoré kruhy v Maďarsku spochybňujú.**

Dôvodom je najmä situácia, ktorá sa vyvinula v stredoeurópskom priestore po nacistickej porážke a víťazstve antihitlerovskej koalície. Porazení museli za svoje nerozmyslené činy, ktoré viedli k vojne, pykať a trest bol vysoký. Radi by sa revanšovali za svoju porážku. Ak Slovensko bude viesť umnú a transparentnú zahraničnú politiku, ak zabezpečí vnútorný pokoj medzi rôznymi vrstvami slovenskej spoločnosti, nemáme sa čoho obávať.

Zhovárал sa Ivan BROŽÍK
Foto: archív SNN

V SNN 42/2014
SI PREČITATE

■ S historikom Petrom Mulíkom sa vraciame k dvom zlomovým udalostiam slovenských dejín
■ Správa o dôchodcoch, nad ktorou by sa vláda a parlament mali čo najskôr zamyslieť
■ Tanečníca Eugena Suchoňa Angelika v baletnom stvárnení na prvej slovenskej scéne

Naše spoločné podujatia sa viditeľne znižujú a neiskria nadšením, ako by mohli...

Matica slovenská v službe národného dospievania

Prvá budova Matice slovenskej v centre Martina. Stojí dodnes.

(Dokončenie zo strany 1) – Kresťanstvo, a osobne Ježiš Kristus nám v našom procese osobného a národného rastu ponúka múdrosť, ktorá sa dokazuje skutkami. Neodmietajme du-

chovné vzory. Spoznávajme ich pravosť. Ján Krstiteľ bol pre niektorých asociálom, hoci bol askétom a prorokom, služobníkom zmierenia a pokánia. Ježiš hľadal spoločenstvo s tými, ktorých

vtedajšia zbožná elita spoločnosti odsúdila, ani to sa nepáčilo niektorým. Pre kresťanov pri hľadaní vzorov nasledovania a modelov, z ktorých sa dá učiť, je potrebné vychádzať od Ježiša Krista. Jeho bezhraničná láska schopná obeť a pozývajúca k zmiereniu s Bohom a s ľuďmi, k milosrdnej službe k núdznym vedie k radikálnej spravodlivosti.

■ TLMENIE NAPÄTÍ

Múdrosť sa nakoniec preveruje svojím ovocím, teda dobrými skutkami: „Po ovocí poznáte ich!“ (Mt 7,16) a „ospravedlnaná je múdrosť svojimi skutkami.“ (Mt 11,19). Slová nestačia, dobré plány a vízie sa musia uskutočniť, tak získavajú pre ľudí čistého srdca svoju jednoznačnú presvedčivosť. Ako sa to dá? Čo je na to potrebné?

Silu na to ponúka Ježiš Kristus. Na Slovensku má ako svoje nástroje posilnenia kresťanské cirkvi. „Podťe ku mne všetci, čo sa namáhate a ste prefa-

žení, ja vám dám odpočinutie.“ V Matici stále existuje toto poznanie dôležitosti služby Kristovej cez cirkvi v našom národe. To je určite znakom nádeje pre súčasnosť i budúcnosť. Kresťanská viera nás vedie aj k tmeniu generáčnych napätí. Vznikajú prirodzene v každej dobe a do určitej miery sú sprievodným znakom rastu. Juraj Janoška v Cirkevných listoch v roku 1910 poznamenal v článku pod názvom K otázke pokroku: „Ako sa u nás v poslednom čase hovorí pokroku? Čo mladý, to výrečný hlásateľ a výtečný nasledovník pokroku. Čo starý, to biedny zaostalec, spiatočník, konzervatívce a reakcionár...“

■ ZDRAVÉ ZÁVODENIE

Naša neochota spoločne konať mala a stále má tento primitívny vzorec. Spolupráca medzi všetkými generáciami je potrebná. Úcta k darom a očakávanie prínosu jedných i druhých – to je nakoniec predpokladom na spoločný úspech.

Vrátim sa ešte raz k svedectvu Dr. Juraja Janošku. Pri svojom zamyslení sa nad cestou dozrievania k spolupráci na pôde Matice slovenskej povedal v svojom článku v Národných novinách (1926): Matica „chce vyvolať a napomáhať ušľachtilú revnivosť a zdravé závodenie za spoločným cieľom, ale nie podlamovať sily kladením polien pod nohy usilovným robotníkom národným.“ Dialóg, zápalisté hľadanie pravdy a vzájomného pochopenia je potrebné. Tak sa rodí spoločný pohľad na minulé a otvára cesty dopredu.

Matica slovenská je potrebná aj dnes. Má svoje poslanie ako nástroj posilňovania k osobnostnému a národnému rastu k dospelosti. Mojm presvedčením je, že táto služba bude úspešná a bude prinášať viditeľné, merateľné výsledky. V spoločenstve európskeho domu mnohých národov potrebujeme poznať svoju jedinečnosť a potrebujeme odvahu k účtvej spolupráci s ostatnými národmi. V tomto procese môže Matica čerpať múdrosť a silu zo zdrojov Kristovej radikálnej lásky a spravodlivosti. Vnímam to ako skutočnú, historicky overenú podmienku našej spoločnej úspešnosti v našej službe.

Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv sa tlačí vpred Jedna téma, dva rozdielne prístupy

Ivan BROŽÍK – Foto: archív

Nevieme, či otázky v občanmi požadovanom referende o ochrane rodiny sú v súlade s Ústavou SR, a nevieme ani len to, či a kedy sa to dozvieme. Na druhej strane vieme, že Stratégia ochrany a podpory ľudských práv u nás vstúpila potichu do legislatívneho procesu a nič jej neprekáža v ceste na rokovanie vlády a potom aj do Národnej rady Slovenskej republiky.

Pod vedením podpredsedu vlády a ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí SR Miroslava Lajčáka sa 17. septembra v Bratislave uskutočnilo 17. zasadnutie Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. Hlavným bodom programu rokovania bola informácia o výsledkoch rokovaní k aktuálnej verzii návrhu Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v SR.

„Ministerstvo analyzovalo stošesťdesiat tri zásadných pripomienok predložených v rámci medzirezortného pripomienkového konania, ktoré mali rôznu povahu. Bolo identifikovaných tridsaťpäť okruhov tém. Od 6. augusta do 12. septembra 2014 prebehlo tridsaťjeden tematických roko-

vaní za účasti dvadsiatich piatich pripomienkujúcich subjektov a prizvaných zástupcov zainteresovaných orgánov štátnej správy s cieľom identifikovať témy, v ktorých možno dosiahnuť kompro-

AKTUÁLNE

mis, ale aj témy, ktoré si vyžadujú ďalšiu diskusiu. Z každého rokovania bol vypracovaný písomný záznam, ktorý bude súčasťou materiálu predloženého na rokovanie vlády SR,“ hovorí sa v tlačovej správe rezortu.

■ JE ČO OPRAVOVAŤ

Aj samotná Generálnakuratúra SR sa začiatkom leta o strategii vyjadrila takto: „Materiál po obsahovej stránke nepredsta-

vuje ucelenú stratégiu ani koncepciu, analýzu či rozbor. Obsahovo nenaplnia osnovu danú názvami jednotlivých častí a nemá zrozumiteľný záver. Obsahuje množstvo nesúrodých, neusporiadaných, aj bezobsažných fráz.“ Minister Miroslav Lajčák už skôr odmietol, aby sa stratégia venovala témam ochrany života, náboženskej slobody a slobody slova, výhrade svedomia či právam rodičov. Ani osemdesiat tisíc ľudí na Národnom pochode nepresvedčilo o dôležitosti týchto tém?

„Takáto podoba stratégie prirodzene vzbudzuje odpor. Zvlášť ak má byť podkladom na prípravu výučby detí o ľudských právach. Sexuálna permisivita, právo na potrat, sex medzi osobami rovnakého pohlavia, rodové scitlivova-

Miroslav LAJČÁK

nie – toto všetko má prísť na školy. No teraz už nie v podobe neoficiálnej príručky sexuálnej výchovy od potratových organizácií, ale oficiálne ako nová výučba k ľud-

ským právam. Veď je 21. storočie,“ píše Patrik Daniška, predseda Inštitútu pre ľudské práva a rodinnú politiku.

■ ZABÚDANÁ PETÍCIA

Za posledný mesiac prišlo Aliancii za rodinu, ktorá iniciovala a organizovala referendum o ochrane rodiny, ďalších vyše desaťtisíc podpisov pod petíciu. Už pred jej spočítaním ukončila zber podpisov odovzdaním štyristoosemtisíc podpisov prezidentovi – koncom augusta. Podpisy prichádzajú neustále ďalej.

„Tieto podpisy už, samozrejme, nebudeme môcť využiť, ale vnímame ich ako ďalší silný podporný hlas za ochranu rodiny. Môžeme tak pokojne hovoriť, že referendum podporuje oficiálne okolo štyristodvadsaťtisíc ľudí, a ak sa pridajú ďalší, budeme ich brať do úvahy. Naši sympatizanti a dobrovoľníci z regiónov nám dávajú informácie, že mnoho ľudí chcelo podpis pridať po tom, ako prezident poslal referendum na ústavný súd,“ uviedol hovorca Aliancie Anton Chromík. Podľa neho je to prejav toho, že ani snaha o obštrukcie politikov nedokáže ľuďom zabrániť v prejavení názoru.

VŠIMLI SME SI

Biznis je iba nám cudzí výraz pre obchod. A nikto nemusí byť absolvent vysokej školy ekonomického zamerania, aby vedel, že obchod je vzťah, v ktorom niekto niečo ponúka a iný niečo za to ponúknuté platí. Ak sa záujmy predávajúceho a kupujúceho zblížia čo najviac, ide o dobrý alebo výhodný obchod.

Informácie prifarbené peniazmi

A ak komentátor mienkotvorných novín tvrdí, že „kvalitná žurnalistika sa rovná dobrý biznis“ (SME 22. 9., strana 6 a 7), potom naozaj na Slovensku môžeme urobiť krížik nad informáciami, ktoré nám samozvaní „kvalitári“ z istých novín ponúkajú. Proti takémuto názoru sa dokonca ohradil sám „najvyšší biznismán“ Jaroslav Haščák, vedúci organizačnej zložky spoločnosti PENTA INVESTMENTS LIMITED na Slovensku. Nespomíname jeho názor náhodou. PENTA má totiž vážny záujem o vlastníctvo vydavateľstva, a teda aj citovaného denníka. Vyjadrenie komentátora, že „kvalitná žurnalistika sa rovná dobrý biznis“, je vlastne inými slovami potvrdené, že „sloboda novinára sa končí pri dverách kancelárii manažmentu majiteľa média“. Je smutné, že objektivitu médií, dokonca mienkotvorných, pohltí obchod a iné parciálne záujmy tak, že samotné tvrdia, že žurnalistika je biznis. Načo sú nám v našej spoločnosti informácie, ktoré sú nejakým derivátom biznisu? Alebo prečo je naša spoločnosť v takom stave, v akom po všetkých stránkach je? Preto, že občania nemajú prístup k informáciám, ale k tomu, čo by mali považovať za objektívne správy? Ak sa udalosti peniazmi záujmovo prifarbia tak alebo onak, len aby zarobili ďalšie peniaze na ďalšie prifarbené informácie, potom ide o začarovaný kruh podvodu na pravde. Ak sa ho doteraz na nás dopúšťali už bez okolkov mnohí politici, tak sa teraz samotní novinári priznávajú, že inak to nejde. A to je pre Slovensko jedna z najhorších možných správ.

(ib)

Slabá propagácia RTVS 150. výročia narodenia A. Hlinku

Koniec urážkam a zavádzaniu

V poslednom týždni septembra sa uskutočnili na mnohých miestach Slovenska spomienkové podujatia k 150. výročiu narodenia Andreja Hlinku, ktorý patrí k najvýznamnejším osobnostiam novodobej slovenskej štátnosti. Matica slovenská sa chce týmto poďakovať všetkým organizáciám, osobitne vedeniu mesta Ružomberok, za množstvo podujatí, ktorými pripomenuli ťažké obdobie dvíhania povedomia slovenského národa a významnú úlohu a činy Andreja Hlinku.

ČO INÍ NEPIŠU

V tejto súvislosti s ľútosťou musíme konštatovať, že slovenské médiá (s výnimkou niektorých) venovali týmto spomienkam veľmi malú pozornosť. Osobitne to zaráža pri verejnoprávnych médiách. V okolitých štátoch takéto správanie verejnoprávnych médií k ich štátotvorným osobnostiam nemá obdobu. Veríme, že pri príprave spomienkových osláv 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra a ďalších významných štátotvor-

Rokovanie predsedníctva Matice 2. októbra

ných osobností sa slovenské médiá nebudú správať takto macošsky.

■ ŠÍRI DEZINFORMÁCIE

Predsedníctvo Matice slovenskej so znepokojením konštatuje, že člen Krajskej rady Matice slovenskej Košického samosprávneho kraja zavádzajúco informuje matición i nematichón verejnosť o záveroch košickej krajskej rady zo 16. septembra 2014, ktoré vôbec neboli prero-

kované a ani schválené. Predsedníctvo Matice slovenskej sa na svojom zasadnutí 2. októbra 2014 rozhodlo konať v súlade s Hlavou VII, Článok 3, bod 9, písm. b) stanov Matice slovenskej a vyvolať osobné dôsledky proti šíriteľom nepravdivých informácií.

V Martine 2. októbra 2014

Za Maticu slovenskú:
Marian TKÁČ, predseda

Chorá a aj hladná politika

Eva ZELENAYOVÁ

Smer-SD je jediná vplyvná a stabilizovaná strana na súčasnej politickej scéne. Svoju bezkonkurenčnú pozíciu si udržiava dosť dlho, čo môže viesť k únave materiálu. Keďže ide o stranu sociálnodemokratickú, nezohľadňuje potreby širšieho voličského spektra. Zreteľne to vidno v oblasti ľudských práv. Vládna stratégia vyvolala masívny odpor najmä religióznej časti obyvateľstva, ktorý sa prejavil v petícii podpísanej vyše štyristotisíc občanmi. Keď zoberieme do úvahy, že vyše sedemdesiat percent obyvateľov Slovenska sa hlási ku kresťanstvu a kresťansky sa tváriace strany ako KDH či SDKÚ-DS dohromady nedosahujú viac než pätnásť percent preferencií, tak sa dá povedať, že slovenská politika je chorá a hladná po stranách so sociálnou, s národnou a s kresťanskou orientáciou.

Takým subjektom bolo HZDS. Môžeme si o ňom a Vladimírovi Mečiarovi myslieť čokoľvek, faktom však zostáva, že splnili svoju historickú úlohu. Mečiar bravúrne zvládol vznik samostatného štátu, k čomu sa nedokázala odhodlať nijaká iná politická reprezentácia. Veľkých tém, ktoré stoja pred politikmi, je aj dnes dosť. Lekciu svojim kolegom udeľuje maďarský premiér. A nejde o to, aké témy otvára, ale o to, že dbá najmä na záujmy vlastného štátu, aj keď vyvoláva veľký prejav nevole európskych inštitucionálnych politikov.

Nepopulárnou témou na začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia boli napríklad reštitúcie cirkevného majetku, ktoré uskutočnila Mečiarova vláda. Vtedajší predseda KDH Ján Čarnogurský priznal, že on

by to nepripustil. Bola to zasa Mečiarova vláda, ktorá pripravila zmluvu so Svätou stolicou, za Mečiar bol prijatý zákon o amorálnosti a protiprávnosti komunistického režimu. Na druhej strane, Ústav pamäti

KOMENTÁR

národa pod vedením nominanta blízkeho KDH sa zbavuje mladých historikov, ktorí rozbíjajú mýty marxistických historikov o našej nedávnej minulosti.

Na troskách HZDS vznikla Kozlíkova SDS a obnoviť značku sa pokúša banskobystričský podnikateľ Čupka. Istá časť členskej základne HZDS skončila v Gašparovičovom HZD. Všetky deklarujú tie isté princípy svojej politiky, ktoré zdieľalo pôvodné HZDS. Teda národné, sociál-

ne a kresťanské. Majú tieto strany šancu na úspech, ak nedokážu spojiť svoje sily? Majú právo uchádzať sa o reštart?

Nedávno sa objavili veľkoplošné reklamy Demokratickej strany, ktorá žiada o to isté, o reštart. DS v období vzniku štátu zlyhala. Jej protagonisti sa hlásili k politike čechoslovakizmu a neskôr sa roztrúsili do rozličných strán. Jeden z jej predsedov Kanik skončil v SDKÚ-DS. Jeho prínos v rezorte práce sociálnych vecí a rodiny bol asi taký, že si vyslúžil prezývku „sociálny pitbull“, a zachraňovať ho musela jeho stranícka kolegyňa Radičová. A jej kresťanský rozmer charakterizuje výrok z prezidentskej kampane, keď povedala, že morálka je vecou dohody.

V nedávnej Havranovej diskusnej televíznej relácii expertka na rodovú nevhodnosť Pietruchovej poučila divákov, že aj v morálke jestvuje pluralita. Zrkadlový obraz k morálnemu správaniu je len nemorálne! Pietruchovej pritom zastáva významný post v poradnom orgáne vlády. Má však veľmi blízko k predstaviteľom bývalej DS. Žeby sa už pod krídla-

mi Smeru začal reštart niekdajších demokratov?

V tomto marazme vznikajúcich a odchádzajúcich strán sa už dlhodo poťaca Slovenská národná strana. Jej súčasný predseda A. Danko je presvedčený, že keď sa nebude zaoberať minulosťou, prospeje to strane. Ktovie, ale jemu by iste pomohlo, keby sa zaujímal o to, kto počas Mečiarovej vlády vyvolával hádky a prečo? Bez poznania minulosti nemožno pochopiť súvislosti a predísť chybným rozhodnutiam.

Keď načrieme do histórie, objavíme isté zákonitosti politiky. Tak ako v minulosti, či už počas Uhorska alebo prvej Č-SR, aj v posledných rokoch sa dokázali spojiť politickí špekulanti a poraziť strany s vysokou podporou ľudí. V boji o moc sa bez problémov dali dohromady konzervatívci s ľavicami i s liberálmi. Na to by mali najmä myslieť lídri proslovensky orientovaných strán a hľadať spôsob, ako spolupracovať, aby sa presadili v politike. Inak budú občania SR len vazalmi vo vlastnom štáte. Názorom nám to už dnes demonštruje RTVS.

Šabíkove trvalé hodnoty

Dušan D. KERNÝ

Po tohtoročnom výročí SNP sa stane iste aj osobitnou disciplínou vyhodnotiť postoj k spoločenskej a mediálnej odozve tejto historickej udalosti. Môže to byť viac ako podnetné, pretože literatúra a film prestali z tejto témy čerpať. Priestor vyplnila divadelná tvorba. Odozva zahraničia sa pohybovala iba v rovine spravodajstva. A ako na potvoru, do všetkých významných médií, tlačových, rádia a televízií, sa dostala na prvé miesto najmä správa o tom, že bol zadržaný odlet lietadla ruského ministra obrany. A aj povstanie zostalo utajené, lebo ruský minister sa tu vraj zúčastnil len na akýchsi oslavách udalosti z čias druhej svetovej vojny.

Táto mediálna prchavosť len zdôrazňuje význam trvalých hodnôt. Na jednu z nich upozornil inovova-

ný Literárny týždenník, demonštroval trvalé hodnoty autorov a médií, ktorí sa povstaniu venujú. Výnimočným počínom možno nazvať komentár s ukázkami prekladu na Slovensku doteraz nevydanej knihy nemeckého novinára, spisovateľa, historika Dr. Wolfganga Venohra z dielne výnimočnej osobnosti, o. i. špičkového germanistu prof. Vincenta Šabíka. Je to senzáčný a najmä prvý pokus na to, ako nemecký autor interpretuje „zdanlivo paradoxný a protirečivý proces emancipácie Slovákov v súvislostiach slovensko-českých a slovensko-nemeckých“. Šabík prvý uviedol do slovenských súvislostí Venohrovo konštatovanie, že „po-

POZNÁMKA

vstanie je historickou udalosťou, ktorú nemožno ignorovať a dodnes určuje vedomie Slovákov“.

Po prvý raz tento názor nemecká literatúra uviedla v roku 1979 a po prvý raz toto konštatovanie v celej komplexnosti vo výnimočnom texte uviedol prof. V. Šabík na Slovensku v roku 1994. Aké trvalé je toto tvrdenie! Veď dodnes, do roku 2014, trvá vplyv udalosti, ktorá určuje historické vedomie Slovákov. Text W. Venohra, práve tak ako aj V. Šabíka má napriek desaťročiam odstupu stále aktuálnu platnosť. To je pozoruhodný dôkaz trvalosti Šabíkovho výberu, prekladu a komentára. Nemožno si neuvědomiť – text V. Šabíka uverejnili matičné Slovenské pohľady v auguste v roku 1994! Tie matičné Pohľady, ktorých šéfredaktorom bol

Milan Ferko, ten JUDr. Milan Ferko, ktorý po roku 1989 zviedol dômyselný zápas o to, aby sa Slovenské pohľady vrátili tam, odkiaľ ich bývalý režim vzal – teda do Matice slovenskej. Ak teraz v septembri 2014 redakcia LT siahla po opätovnom publikovaní prenikavého Šabíkovho textu a ukázala trvalú platnosť toho, o čom píše a ako o tom píše, je to len dôkaz, že ide o pozoruhodné dielo nemeckého autora. Je to prvé dielo tohto druhu a takého významu v západoeurópe! V záujme lepšieho poznania dejín ho nemožno obísť – konštatuje Literárny týždenník.

Pravda, uplynulé desaťročia, uplynulé štvrtstoročie, nebolo na literárnej scéne rokmi víťazstva lásky a pravdy, ale presne naopak. JUDr. M. Ferko, ako aj prof. V. Šabík, nehovoriac o matičných Slovenských pohľadoch, boli vystavení nemilosrdnej diskriminácii a v prípade prof. Šabíka o. i. aj cieľeným snahám potlačiť jeho kvality ako germanistu. Rozsiahlý text v Literárnom týždenníku teraz ukazuje, že tomu padla za obeť kniha Dr. Venohra – ako celok je dodnes nepreložená.

AKO BOLO, ČO BOLO

Rád si spomínam na mnohé večerné, ba niekedy aj poľnočné posedenia v bratislavskom Klube spisovateľov. Pri spoločnom stole tu bez väčších problémov obsedeli starší i mladší ľudia najrôznejších názorov. Sem-tam sa poškrípili, ba aj pobili, aby sa napokon ich spory utopili pri poháriku v neodmysliteľnom kamarátskom duchu, ktorý najvýstižnejšie charakterizoval Vladimír Mináč: „Náš duch sa vznášal nad vodkami.“

Ten duch sa naozaj vznášal nad vodkami či skôr v mojom prípade nad vínom. Podstatné je, že to bol duch profesionálnej či skôr záujmovej spolupatričnosti, ktorý bez väčších problémov preklenul rozdiely v presvedčení spolustolovníkov. Nikto tu nikoho do krvi nehováňal, ani sa o to nepokúšal, lebo miesto pri stole bývalo posvätné. Klub býval chrámom umenia, kde si v časoch vlády pezlárovského ateizmu pred polnocou katolík Vinco Ši-

kula oduševnene zanôtil spolu s luteránom Mináčom Blíž k tebe, Bože môj, ba pridali sa k nim aj inoverci. A keď sa ktosi chcel z veselej spoločnosti nepozorovane vytrátiť, pribrzdil ho Šiku-

O novej encyklopédii spisovateľov

Peter VALO

la svojim typickým: „Načo si prišiel, keď chceš odísť!“

Politická zmena v roku 1989 priniesla okrem toho dobrého „zázrak“ v tom horšom slova zmysle. Rozohňala ľudí do stranických košiarov a ohrádok. Organizácia spisovateľov sa rozpadla na niekoľko združení, obcí, spolkov a klubov. Vyzeralo to tak, akoby im novovysvätení stranícki či vydavateľskí bossovia zakázali komunikovať s ľuďmi z iných košiarov a „neholúcia“, ktorá mala oslo-

bodiť myslenie ľudí, rozprskala ich do sveta pripomínajúceho indické kasty. Akoby sa ktosi bál aby sa jeho „ovečky“ či skôr „barani“ nebudaj nedokázali s tými druhými nejako ná-

hodou dohodnúť a spolu neobjavili čosi, čo ľudí nerozdeľuje, ale ich naopak spája.

Pred pár dňami som mal tú česť pozabávať sa na Veľkom stretnutí spisovateľov na Smolenickom zámku pri krste encyklopédie 100 a 1 súčasných slovenských spisovateľov. Zvolala ho autorka tohto pozoruhodného dielka Smoleničanka Nata Sabová. Sama dosiaľ ponúkla čitateľom knihy Zuzanina skrytá tvár, Ochrankyňa, Neodolateľné vábenie a Hry o lás-

ku. Okrem toho vytvorila veľmi prehľadný blog s názvom „slovenski-spisovatelja.blog.cz“. Obsahuje stále aktualizované informácie o súčasných autoroch. V každom hesle je fo-

tografia spisovateľa, jeho životopis, odkazy čitateľom, obrázky obálok s anotáciami jednotlivých titulov. Jediná autorka nezištne vytvorila pre sto plus jeden kolegov internetovú propagačnú bázu, ktorá je prístupná najširšej verejnosti. Zozbierala ich dobrovoľne. Kto chcel, prihlásil sa a poslal svoje údaje Nate (kto tak neurobil, môže ľutovať alebo aspoň ohŕňať nosom, ako to u nás býva zvykom) a ona ich len tak „pre nič a najmä za nič“ precízne spracovala

a ponúkla verejnosti s odporúčaním – „nate!!!“

V čase, keď sa pri návale zahraničných publikácií ocitla domáca tvorba na okraji, vznikla internetová spisovateľská Encyklopédia, ktorá presnosťou spracovania hesiel a ich obsažnosťou prekonala všetko, čo doteraz vyšlo. Vzniklo naozaj svieže, nenásilné a čítavé dielko. Som skalopevne presvedčený o tom, že Nata Sabová týmto nekončí a bude pridávať do svojej encyklopédie ďalšie mená.

Pri jej krste sa v Smoleniciach stretla takmer polovica spisovateľov, ktorí majú heslá v Natinom výbere. Autorka usporiadala neopakovateľné stretnutie, na ktorom predstavila svojich hostí a ponúkla im zaujímavý program. A ľudia sa stretli najprv v hľadisku či neskôr za spoločným stolom. Bez politiky, ktorá nivočí vzťahy v spoločnosti, a bez skupinovej či kastovnickej nevráživosti. Trochu mi to pripomenulo skvelú atmosféru v niekdajšom bratislavskom Klube spisovateľov.

SEBAOBRAHA

Viete, o koľko stúpili honoráre autorov na Slovensku od zmeny systému? Takmer o nič. Náklady však stúpili o stovky percent. Netýka sa to len Slovenska, je to problém celej Európy. Aj preto autori a nimi vytvorené organizácie vyzývajú európskych zákonodarcov na prijatie agendy pre tvorcov diel (European Creative Agenda), ktorá bude podporovať inovácie, vytváranie pracovných miest, hospodársky rast a kultúrnu rozmanitosť pre všetkých občanov spoločnosti.

Tvorivosť a honorár

Výzvu zverejnili európske organizácie kolektívnej správy prostredníctvom GESAC (Groupement European des Societes d'Auteurs et Compositeurs), čo je európske združenie spoločností autorov a skladateľov z krajín Európskej únie, z Nórska a zo Svätcárska, tvoriacich v oblasti hudobného, grafického, literárneho a dramatického umenia, v oblasti audiovizuálnej tvorby aj vydavateľov hudobných diel.

Autori sú neoddeliteľnou súčasťou priemyslu založeného na právach duševného vlastníctva. Tvorivosť autorov je základnou esenciou európskej kultúry. Treba zdôrazniť, že tvorivosť a kultúra posilňujú aj demokratické hodnoty v spoločnosti, stimuluju na vzájomnú spoluprácu, podporujú spolupatričnosť a vnímanie kultúrnej identity. Tieto hodnoty sú zakotvené ako základný stavebný prvok EÚ v článku 167 Zmluvy o Európskej únii, ktorý zaväzuje spoločenstvo prispievať k rozkvetu kultúr jednotlivých členských štátov a zároveň rešpektovať ich vlastnú národnú kultúru a rozmanitosť.

Autorské právo je životne dôležitou podmienkou na fungovanie ekonomického systému, ktorý autorom prináša mzdu a dáva im stimuly na tvorbu. Ich živobytie a budúcnosť je však v ohrození. Spôsob, akým tvorcovia získavajú živobytie na základe uplatňovania svojich práv v trhovom prostredí, je pravidelne napádaný, ekonomické hodnoty, ktoré generuje digitálny trh, nie sú primerane prijímané s autormi.

Výzva pre politikov a verejných činiteľov, aby nastolili Európsku kreatívnu agendu, zahŕňa zabezpečenie a ochranu pevného rámca autorského práva, umožňujúceho autorom udržateľné podmienky na ich profesiu, ale aj docenenie a podporu významu autorských vzťahov v prostredí digitálnej ekonomiky. Ide tiež o zachovanie existujúcich zdrojov a presadzovanie nových zdrojov autorských odmiern, najmä takých, ktoré sa odvodzujú zo systému náhrad odmiern za zhotovovanie rozmnoženín, nastolenie diskusie o nastavení rovnováhy pri prevode hodnoty od sprostredkovateľov kreatívneho obsahu, rozvoj ambiciózneho kultúrnej politiky vyzdvihujúcej význam kultúry vo všetkých rozhodovacích procesoch európskej politiky, ako aj o uľahčenie dostupnosti a obehu umeleckých diel napríklad prostredníctvom znížovania sadzieb dane z pridanej hodnoty a riešením problematiky dvojitého zdanenia, zvyšovanie povedomia o kultúre a autorskom práve povedzme vyhlásením Európskeho dňa autorských práv.

Európska smernica o kolektívnej správe vraví, že autorské vzťahy zabezpečujú držiteľom práv autorské odmeny na domácom i zahraničnom trhu, zohrávajú dôležitú úlohu pri podpore a šírení kultúrnej diverzity. Autorské odmeny však nedosahujú ani jedno percento z celosvetového obratu takzvaného kultúrneho priemyslu...

Robert LANDIS

Až tri štvrtiny faktúr odberatelia neuhrádzajú živnostníkom včas
Slovenský živnostník - ohrozený druh

Zhovárál sa Ivan BROŽÍK - Foto: archív (rsch)

Najväčším existenčným problémom malých a stredných podnikateľov a živnostníkov, ktorí nemajú nijaký rezervný kapitál, je nepreplácanie faktúr za dodané práce či služby odberateľmi. Ide o večný boj s nespravodlivosťou, na ktorý živnostník nemá ani čas, ani peniaze. Ako vy vnímate súčasný stav? Slovenské národné noviny sa obrátili na Ing. Roberta SCHMIDTA, podpredsedu Slovenskej živnostenskej komory, aby na tieto problémy dostali kvalifikované stanovisko.

Nepovedal by som, že je to iba súčasný stav a najväčší problém, pretože živnostníci, malí a strední podnikatelia to nemajú na Slovensku jednoduché už roky. Je však pravda, že každoročný prieskum ukazuje, že na Slovensku odberatelia až osemdesiatpäť percent faktúr nezaplátia načas, čo je alarmujúce číslo, pretože v Českej republike je to iba sedemdesiat percent a v Poľsku štyridsaťdva. U nás je to z roka na rok horšie. Živnostník dodá produkt a vykoná službu a neraz, ak nedostane včas zaplatené, je na pokraji krachu alebo skrachuje. Alebo v lepšom prípade zápasi o svoju vlastnú existenciu. Veď dane a odvody musí štátu a poisťovním platiť načas, inak mu hrozia sankcie. Živnostníci v súčasnosti doplácajú na nesolventnosť veľkých firiem. V tomto čase je aktuálny Váhostav a Doprastav.

• Živnostník neoberá štát ani o euro zo sociálnej siete, platí dane a odvody. Na druhej strane v našom ekonomickom prostredí je ako ihla stratená v kope sena. Kedy štátu konečne dôjde, aký dôležitý je preň živnostník?

To sa pýtam často aj ja, aj všetci členovia komory. Konštatovanie v otázke by som ešte doplnil: Nemá nárok na dovolenku a neraz musí pracovať aj vo svojom voľnom čase. Živnostník nielen vyrába, poskytuje služby, ale robí aj ekonóma, finančníka, účtovníka, personalistu, prípadne bezpečnostného a požiarneho technika, a keď treba aj upratovačku. Štát to berie ako samozrejmosť. Väčšina živnostníkov po dlhoročnej praxi hovorí, že by bolo výhodnejšie a boli by spokojnejší, keby boli zamestnancami.

• Stimuly – sú iba pre veľkých a zahraničných investorov. Ako vy

Ing. Robert Schmidt, podpredseda Slovenskej živnostenskej komory

posudzujete stimuláciu začínajúcich živnostníkov zo strany štátu? Ako by sa dalo účinnejšie im pomôcť?

Investičné stimuly sú podľa mňa nástroje, ktoré porušujú trhové princípy. Tento fakt si politici uvedomujú, súčasne ich však obhajujú ako nevyhnutné a relatívne lacné opatrenia na posunutie ekonomiky. Investičné stimuly na Slovensku sú drahým nástrojom s nejasným cieľom a výsledkami. Častejšie sú poskytované investovateľom s vyššími vlastnými zdrojmi ako malým firmám s niekoľkými zamestnancami. Slovom autora úspešných reforiem na Novom Zelande Maurica McTiguea: „Pre udr-

žateľný ekonomický rast je lepšie, keď tisíc miestnych firiem prijme po jednom zamestnancovi, ako použiť stimul na pritiahnutie jedného podnikníka, čo zamestná tisíc ľudí. Takéto pozície ostanú vďaka trvalému a pozitívnemu podnikateľskému prostrediu, ktoré generuje príjmy, na rozdiel od pozícií vytvorených vďaka stimulu, ktoré môžu odísť a stoja peniaze.“ Mohli by sme tento princíp využiť u nás? Malý podnikateľ, živnostník, neodíde zo Slovenska iba preto, aby niekde získal lacnejšiu pracovnú silu. Niekoľkí veľkí to už za ostatných dvadsať rokov tak urobili.

Podporu začínajúcich podnikateľov, či už zo strany bánk alebo

z fondov Európskeho spoločenstva, považuje živnostenská obec za veľmi problematickú a neprehľadnú oblasť, ktorá sa u nás posúva k lepšiemu iba veľmi pomaly. Môžeme čerpať z eurofondov, čo je však zložitý byrokratický proces najmä pre živnostníka, ktorý si nemôže zaplatiť agentúru. Začínajúcim podnikateľom pomáha Slovenská záručná a rozvojová banka a zároveň sa môžu uchádzať o príspevok z úradu práce.

• Do akej miery je Slovenská živnostenská komora naozaj rešpektovaným partnerom vláde, tripartite, poslancom Národnej rady Slovenskej republiky?

Za ostatné roky sa Slovenská živnostenská komora stala rešpektovaným partnerom priamo vláde a jednotlivým ministerstvám. Niekoľkí funkcionári komory sa zúčastňujú na pracovných rokovaníach v radoch vlády, nie vždy je však ich názor plne rešpektovaný, niekedy z objektívnych, inokedy z subjektívnych dôvodov. Najvýznamnejšie zastúpenie má komora v Rade solidarity a rozvoja SR, kde sú zástupcovia všetkých komôr, zamestnávateľských zväzov, odborov a ďalších inštitúcií. Významné zastúpenie má komora aj v Rade vlády pre odborné vzdelávanie a prípravu a vo viacerých poradných orgánoch. V tripartite komora nie je.

• Ak by ste mali v rukách výkonnú moc, čo by ste hneď ako prvé v prospech živnostníkov na Slovensku zmenili?

Som Trnavčan a chcem pracovať pre Trnavčanov. Ako podnikateľ, ktorý zamestnáva ľudí, sa dennodenne stretávam s rovnakými problémami, s akými sa stretáva väčšina obyvateľov. Myslím si, že je to dobrá kombinácia, aby som tým, čo mi dajú dôveru, dokázal, že budem vedieť riešiť najnaliehavejšie problémy a viesť mesto v symbióze tradícií i modernosti. A čo by som urobil prvé? Ako vyštudovaný ekonóm v prvom rade musím zistiť, koľko finančných prostriedkov bude k dispozícii. A na základe toho musíme spoločne s poslancami vybrať najpotrebnejšie investičné akcie. Pritom nechcem zabudnúť na to, čo občania najviac potrebujú. Nemyslím si však, že by to malo byť iba pre živnostníkov.

Inšpirácie z Andreja Hlinku III.

Drahoslav MACHALA

Ešte pár viet o Karolovi Kmeťkovi, ktorého práca úzko súvisí s tou Hlinkovou. „Karol Kmeťko sa usilovne staral o kňazský dorast, akademickú mládež, misijné dielo, rehole, kláštory aj o kultúrnu a sociálnu činnosť. Bol vskutku biskupom, ktorý pochopil veľký význam tlače. Ako na arcibiskupa pripadla na neho aj interpelačná povinnosť u prezidenta Edvarda Beneša v pražskej vláde aj v Zbore povereníkov SNR. Boli to roky hluchých uší a politickej neochoty, ktoré po roku 1948 prešli do obdobia perzekúcie a likvidácie náboženských činiteľov i cirkevných inštitúcií. Jedno z najtragickejších období slovenských dejín. Zomrel v decembri 1948, ako keby vedel, že prichádza nový čas, nový historický zlom, ktorý by ani jeho nebol ušetril.“ Táto osudovosť v odchodoch veľkých slovenských mužov pred veľkými historickými dejinnými zlomami – Martina Rázusa, Andreja Hlinku, Mariána Blahu, Karola Kmeťka či Vladimíra Mináča, aj Dušana Slobodníka – to je v slovenských dejinách čosi mystické.

U Hlinku v diári jeho skutkov vysoko prečnieva cesta do Paríža, keď ho po návrate bratia Česi ako jedného zo špičkových slovenských politikov radšej na Mírove dali za mreže, než by sa s ním prelaknutý pán prezident Č-SR Tomáš G. Masaryk pohováril, čo to vlastne tento vysoký asketický muž pre Slovensko žiada. No jeho veľkým hviezdovým okamihom sú najmä Pribinove

O ČOM JE REČ

slávnosti v roku 1933, keď si Slováci, ešte zväčša oblečení v krojoch, v staroslávnej Nitre pripomenuli „obrátene“ kniežaťa Pribinu z roku 833 v Traismaueri v Rakúsku, keď ho tam v Kostole svätého Martina pokrstili. Stalo sa tak so súhlasom a na rozkaz Ľudovíta II. Nemca, ktorého podporu si tak Pribina získal. A na stene Kostola sv. Martina v Traismaueri dnes nájdete od roku 1993 krásny slovenský štátny znak a krátku pripomienku, že sa práve tam stal po oficiálnom krsťe prvým slovenským vládcom knieža Pribina.

Nájdeme však aj ďalšiu krásnu súvislosť. Veď Hlinkova prítomnosť v Ružomberku to je aj mladosť Jána Chryzostoma kardinála Korca, ktorý práve v Ružomberku v roku 1939 vstúpil do jezuitskej rehole (Societas Jesu – SJ), absolvoval tam noviciát (1939 – 1941) a študoval na gymnáziách v Ružomberku a v Kláštore pod Znievom (1944 – 1947). Už len prítomnosť mladého jezuita Jána Korca v Hlinkovom Ružomberku pôsobila ako malta na formovanie slovenskosti v jeho osobnosti. Aj preto mohla z Jána Chryzostoma kardinála Korca vyrásť veľká mravná autorita Slovenska, lebo v Ružomberku sa duch Hlinku vznášal nad námestím a plál doslova vo vzduchu. Ten vzácny Hlinkov duch v meste pôsobí, aj keď Hlinka zomrel. To je zvláštny genius loci tohto mesta. On ten Hlinkov duch pôsobí aj dnes, keď sa prechádzate po námestí pomenovanom jeho menom...

Ako slovenský luterán si vážim Andreja Hlinku aj preto, lebo stvoril slovenský politický národ! Vážim si ho preto, že bol príkladom slovenskej neohrozenosti a tento pltník slovenskej

slobody vedel na svojej politickej plti previezť Slovákov cez viaceré Margity i Besné. Naučil Slovákov šetriť vo vlastných bankách, i to, aby sa naučili investovať. Vážim si, ako pochopil moderného evanjelického proroka Martina Rázusa, ktorého nazývali svedomím národa, a ako s ním spolupracoval, aj keď tá spolupráca nebola bezproblémová. Hlinka pochopil, že práve Rázus je pokračovateľom štúrovskej línie slovenskej politiky. Napokon jeho politické skutky prečnievajú z minulého storočia až sem do nášho dneška, 21. storočia, a mnohé sú aj pre nás súčasníkov veľkými výzvami. Najmä v tom, ako treba milovať slovenský národ. V tom bol Hlinka bezpríkladne jedinečný! Napokon si vysoko vážim Hlinkovu priamu účasť na Pribinových slávnostiach v roku 1933, na ktorých zorganizovaní mala podiel aj mládež z internátu Svoradov. Toto bolo Hlinkovo politické nanebovstúpenie. Tam, kde chcel predseda vlády Malypetr oklamať naivných Slováčikov, prišiel a vystúpil Hlinka, ktorého „ohňojzyk“ šľahal ako drak slová spravodlivého hnevu na českú centralistickú politiku. Odmietol kolaboráciu a ukázal Slovensku cestu nádeje v autonómii. Na záver: Hlinkove politické skutky prečnievajú z minulého storočia až sem do dneška, do 21. storočia. Vždy má čím inšpirovať. Aj mňa!

Bosnianski dobrovoľníci v radoch mudžahedínov v Iraku a Sýrii Čo bude, ak sa zo svätej vojny vrátia?

Martin JARINKOVIČ

Svet obišli správy o množstve cudzích dobrovoľníkov bojujúcich v radoch teroristických organizácií ISIL (Islamský štát) a Al Nusrá, ktoré s nebyvalou brutalitou operujú v Iraku a Sýrii. Podľa Federálnej televízie Bosny a Hercegoviny až šesť percent bojovníkov ISIL pochádza z radov islamského obyvateľstva Balkánu. Najpočetnejší sú dobrovoľníci z Bosny a Hercegoviny – Bosniaci, ktorých je tristo päťdesiat, potom nasledujú kosovski Albánci, ktorých je sto päťdesiat, z Albánska pochádza stoštyridsať dobrovoľníkov, z Macedónska dvadsať a z Čiernej Hory tridsať bojovníkov.

Čo vedie týchto dobrovoľníkov, aby sa zapojili do konfliktu, ktorý je na prvý pohľad taký vzdialený? Podľa prof. Sačira Filandru, dekana Fakulty politických vied v Sarajeve, možno u balkánskych zverbovancov v Iraku a Sýrii pozorovať isté totožné znaky v duchovnej a kultúrnej oblasti. V prvom rade ide o príslušníkov Salafitského hnutia (salafisti či vahábisti), o ktorých sa dá zjednodušene povedať, že sú radikálni tradicionalisti, ktorí hlásajú návrat k pôvodnému islamu predkov bez cudzích kultúrnych a duchovných prímiesí a nánosov. Ich primárnym motívom je náboženská či duchovná solidarita s miestnymi moslimami. U niektorých jedincov mohla prevládať túžba po dobrodružstve a adrenalíne. Profesor Š. Filandra však zároveň vylúčil, resp. marginalizoval sociálne motívy (zárobkovú činnosť). Filandra v tejto súvislosti upozornil na možné negatívne dôsledky zhoršenia obrazu balkánskych moslimov v očiach svetovej verejnosti.

OTÁZKA IDENTITY

Pre pochopenie pohnútok dobrovoľníkov je nevyhnutné zmieniť sa o problematike identity Bosniakov. Základným identifikačným znakom, ktorý odlišuje slovanských Bosniakov od ich najbližších susedov – Chorvátov a Srbov, je príslušnosť k islamu. Kľúčovú rolu v islamizácii Bosny a Hercegoviny zohral turecký vpád, pričom hlavná

vlna islamizácie prebehla podľa prof. Ladislava Hladkého od osemdesiatych rokov 15. storočia do polovice 16. storočia, keď prijal islam sedemdesiat až sedemdesiatpäť percent miestnej populácie. Prijatie islamského vierovznanie otvorilo cestu k spoločenskému uplatneniu a kariére. Mnoho južných Slovanov sa takýmto spôsobom dokázalo presadiť a obsadiť dôležité posty v tureckom aparáte. Tureckým špecifikom bola na jednej strane istá tolerancia k inovercom za predpokladu prijatia podradného postavenia, ktorý im islamská spoločnosť pridelila, a na druhej strane otvorenosť pre všetkých záujemcov ochotných prijať islam. Príslušnosťou k islamu sa bosnianski moslimovia na jednej strane stotožňovali s „panským“ islamským „národom“ (millem), na druhej strane sa odlišovali od neplnoprávných kresťanov a židov. V ľudovom poňatí si vyslúžili označenie „poturčenci“, alebo Turci, ktoré je v pejoratívnom zmysle dodnes používané. Bosnianski moslimovia sami seba, spočiatku najmä príslušníci vyšších vrstiev, označovali podľa zemského princípu termínom Bosniaci, ktorý rešpektovali aj Turci.

Po okupácii Bosny a Hercegoviny v roku 1878 boli bosnianski moslimovia po prvýkrát konfrontovaní s modernou Európou. Rakúsko-uhorská moc sice nezabránila masovému vystaňovaniu moslimov do teritórií pod turec-

kou správou, ale len jej zásluhou nedošlo k excesom a bosnianski moslimovia fyzicky ostali súčasťou Európy. V čase Juhoslávie a za vojny boli vyvíjané tlaky, aby sa dosiať etnicko-národné nevyhranení bosnianski moslimovia asimilovali so srbským či chorváckym obyvateľstvom ako Srbi či Chorváti moslimského vyznania. Po druhej svetovej vojne nová komunistická Juhoslávia umožnila Bosniakom hlásiť sa k moslimskej národnosti. V roku 1993 sa bosnianski moslimovia vrátili k pomenovaniu Bosniaci. Balkánska vojna v deväťdesiatych rokoch doformovala konštituovanie moderného bosnianskeho národa z etnického hľadiska, na druhej strane posilnila socializmom oslabenú naviazanosť na islam a islamský svet.

TEÓRIE O PÔVODE

Prichod rôznych islamských mudžahedínov priniesol so sebou do bosnianskeho prostredia aj rozšírenie rôznych radikálnejších odnoží islamu (salafizmus, vahábizmus). Vojna s novou intenzitou vrátila do diskusie otázku národnej identity Bosniakov. Intelektuáli hľadali spôsoby, ako sa vyrovnáť s nárokmi Srbov a Chorvátov na Bosnu. Začali sa objavovať rôzne teórie o neslovanskom či predslovanskom pôvode Bosniakov. Za najvýraznejšieho predstaviteľa tohto prúdu možno považovať doc. Ibraima Pašicu.

Tento etnogenetik sa odvoláva na švajčiarsky etnogenetický inštitút IGENEA, ktorý uverejnil výsledky výskumu metódou DNA, podľa ktorých je pôvod Bosniakov zo štyridsať percent ilýrsky, z dvadsať percent germánsky, z päťnásť percent keltský, z päťnásť percent slovanský a desať percent tvoria húnске a trácie gény. Tieto teórie sa však v odborných kruhoch výraznejšie nepresadili.

Výrazný je tiež prúd bosnianských intelektuálov, ktorí poukazujú na kontinuitu s predislamským stredovekým bosnianskym kráľovstvom, ktoré moslimské elity pevne naviazané na Osmanský štát vytesnili z kolektívnej pamäti národa.

VOLANIE ISLAMU

Na bosnianski paradox v tejto súvislosti poukázal vo svojom blogu Hamdo Čamo, ktorý sa pozastavuje nad tým, ako je možné, že Bosniaci oslavujú Mehmeda II. dobyvateľa, ktorý vlastne zničil Bosnianski kráľovstvo a posledného bosnianskeho kráľa Stefana Tomaševiča dal sť. Kontinuitná teória má však slabinu. Výskum prof. L. Hladkého ukazuje, že po vpáde Turkov zostalo v centrálnej Bosne len dvadsať až tridsať percent pôvodného obyvateľstva a diskontinuita medzi stredovekou Bosnou a Bosnou pod Turkami bola takmer absolútna.

Napriek rôznym teóriám základnou konštantou bosnianskej sebaidentifikácie ostáva islam. Táto identifikácia je silnejšia než etnický slovanský pôvod a jazyková príbuznosť. Aj preto mladí islamskí radikáli a idealisti, ktorí sa cítia súčasťou veľkého islamského sveta, budú zrejme aj naďalej odchádzať do svätej vojny za islam. Otázne je, akým spôsobom sa prejavi ich návrat do vlasti, ak berieme do úvahy napätú medzierickú situáciu a jasne deklarovanú ideu osamostatnenia Srbskej republiky od Bosny. Zrejme sa potom treba obávať nového vyhrotenia situácie na Balkáne.

Pred voľbami do Národnostnej rady Slovenskej národnostnej menšiny Krajanovia: zachováme si jazyk a kultúru

Zhovárал sa Viliam KOMORA – Foto: archív autora

Našich krajanov v Srbsku čakajú 26. októbra voľby do Národnostnej rady Slovenskej národnostnej menšiny (NR SNM). O postavení, aktivitách Slovákov v Srbsku, kandidujúcich združeniach a ich predstaviteľoch pre blížiacie sa voľby sme sa rozprávali s Pavlom SUROVÝM, ekonómom informatikom, ktorý prednášal na Ekonomickej univerzite v Bratislave, pracoval ako manažér a konzultant pre medzinárodné zahraničné firmy a získal niekoľko svetových ocenení v grafickom dizajne, súčasným činníkom krajanového života dolnozemskej Slovákov.

• Najprv našim čitateľom priblížte kompetencie Národnostnej rady Slovenskej národnostnej menšiny. Ste totiž významná enkláva Slovákov v Srbsku.

Rada je orgán, ktorý riadi činnosť Slovákov v Srbsku a má pomerne široké kompetencie v oblasti informácií, používania jazyka, školstva a kultúry. Je to akýsi dvadsaťdeväťčlenný „malý parlament“ Slovákov v Srbsku. Financovaná je z rozpočtu Srbskej republiky, jej projekty financuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Slovenská komunita upadá demograficky, ekonomicky, spoločensky a kultúrne.

• Čo tento „parlament“ v ostatných rokoch najviac zamestnáva?

Za posledných desať rokov sa v Srbsku znížil počet Slovákov na 52 750 osôb, čo je jedenásťpercentný úbytok. Tisíce Slovákov odcestovali do zahraničia hľadať si pracovné príležitosti – za lepším životom alebo vzdelaním, a zrejme sa už nevrátia...

• Republiková volebná komisia schválila nedávno kandidačnú listinu ďalšej krajanovej organizácie Slováci vpred! – listina nezávislých občanov a intelektuálov. Aké ďalšie krajanové organizácie a združenia vo voľbách kandidujú?

Túto novú organizáciu vedie Pavel Surový z Kysáča. Ďalej kandidujú Slovenská identita na čele s Annou Tomanovou Mekanovou z No-

vého Sadu, Liga Slovákov Vojvodiny – Ján Brna, pod vedením Jána Litavského z Kovačice, a Matica slovenská v Srbsku – Za slovenskosť, na čele s Katarínou Melegovou Melichovou z Báčskeho Petrovca.

• Spomínali ste exodus dolnozemskej Slovákov, ktorí hľadiať uplatnenie mimo Srbska. Aká je súčasná sociálno-ekonomická situácia v krajine?

Na základe výskumov a rozhovorov aj s poprednými predstaviteľmi inštitúcií, združení, asociácií, spolok, kultúrnych a umeleckých organizácií a cirkvi je zrejme, že v Srbsku vznikla nová spoločenská situácia. Výsledok volieb by mal priniesť pozitívne zmeny v našej komuni-

te. Ukazuje sa potreba novej hybnej sily, ktorá bude silne bojovať za naše práva a zjednotí všetkých tunajších Slovákov. Takou sa ukazuje program organizácie Slováci vpred! Reaguje na aktuálne problémy Slovákov a my sme pripravení všetkými silami pracovať na ich riešení.

Môžete byť konkrétnejší?

Kandidátka Slováci vpred! vznikla na základe dohody medzi Slováckmi v Banáte, v Srie-me a v Báčke s cieľom zjednotiť všetkých Slovákov. Na kandidátke sú úspešní Slováci z oblasti školstva, kultúry, práva, informácií a ekonomiky, ale aj študenti, podnikatelia a penzisti. Spojivom sú skúsenosti, národné tradí-

cie a pracovné nasadenie pre slovenský život. Kandidáti sú pripravení bojovať za dodržiavanie práv Slovákov a riešiť páčlivé problémy v spolupráci s obcami a miestnymi spoločenstvami tam, kde žijú Slováci. Zároveň však byť korektným a spoľahlivým partnerom Srbskej republiky. Máme záujem pomôcť našim združeniam, inštitúciám, spolkom a cirkvám pri dodržaní transparentnosti. Chceme dosiahnuť, aby boli verejné všetky zasadnutia rady, jej rozhodnutia, finančné správy, zmluvy, tendre, odmeny a platy. Každý občan má právo si overiť a zistiť koľko peňazí rada rozdelila, kto peniaze a na aký cieľ dostal a ako ich použil, či boli vynaložené účelne a v súlade s trhovou cenou.

• Čo hovoria na kritiky te-rajšej rady?

Jedenásť rokov NR SNM nezverejňovala finančné výkazy. Slovenská pospolitosť teda nevedela, kto dostával a akú finančnú podporu. Verejne sa zaväzujeme, že všetky finančné výkazy rady zverejníme, aby sa Slováci mohli oboznámiť a ohodnotiť jej prácu a fungovanie. Budeme sa zaoberať všetkými kritickými pripomienkami, riešiť ich a rovnako tiež odporúčania Centra za regionalizmus na NR SNM.

Prichádzame s reálnym programom a s cieľom spájať Slovákov. Zasadujeme sa za najširší možný konsenzus v slovenskej komunite, aby sme spoločne zásadne riešili naše problémy v oblasti vzdelávania, kultúry, práva, informácií a používania slovenského jazyka a písma. Budeme sa riadiť princípmi demokratickosti a transparentnosti. Členovia národnostnej rady musia byť aktívnejší, energetickejší, iniciatívnejší a nových myšlienok. Zachováme si našu slovenskú reč, písmo, rodinu, tradíciu a kultúru.

Veríme, že vaše slová sa stanú skutočnosťou a slovenský národný život v Srbsku sa posilní...

GLOSA

Politickí komentári sa k prvým sto dňom účinkovania nového prezidenta Andreja Kisku v úrade vyjadrovali zdržanlivo. Znamená to, že vniesol nesúlad medzi NR SR a prezidentský úrad, a to nevymenovaním dvoch ústavných sudcov. Článok 101 Ústavy SR hovorí, že prezident zabezpečuje riadny chod ústavných orgánov Slovenskej republiky a rozhodnutím prezidenta bol tento chod ohrozený. Teraz bude verejnosť sledovať, ako sa ďalej bude vyvíjať vzťah parlamentu a prezidenta. Slovenská vláda nemá možnosť do tohto vzťahu vstupovať.

Prvých sto Kiskových dní

Aj Benátska komisia (Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva) sa kategoricky vyjadrila, že „novozvolený prezident nemá podľa Ústavy Slovenskej republiky právomoc odmietnuť všetky navrhnutých kandidátov a požiadať národnú radu o predloženie nového zoznamu“. Prezident teda vystrčil rožky. A dôvod? Chce Slovensko dostať na „správnu cestu“. Aj Mikuláš Dzurinda sa vystatoval, že dostal Slovensko na správnu cestu – a kde skončil? Rovnako sa o správnu cestu usilovala Iveta Radičová a jej mobilizačný slogan znel: Spolu to dokážeme! Nevedela si však udržať pozíciu ani vo vlastnej strane. Predsa aj dnes inšpiruje nového prezidenta – Andrej Kiska na tohorodnom festivale Pohoda jasne povedal, že by bol rád, keby sa Radičová do politiky vrátila, pričom jej meno vyvolalo obrovský potlesk prítomných. Radičová sa zviditeľnila už tým, že Slovensko nenazvala ináč než „táto krajina“. Keď sa lámal chlieb, odmietala utvorenie suverénnej Slovenskej republiky, bola a zotrvala na ideách čechoslovakizmu. Aj Fedor Gál hneď po zamatovej revolúcii chcel Slovensko viesť na správnu cestu, ale podľa neho „hajzel“ Mečiar mu v tom zabránil. Skutočne iba on? Veď mal osemdesiatpäť-percentnú podporu národa, a tak založil náš nový štát ďaleko vzdialený Gálovým predstavám. Sám Gál hovorí, že nemá rád ľud – je to podľa neho iba anonymná masa. Dodajme: ... ktorá ho počas revolúcie vyniesla na vrchol politiky. Kto sa postaral o povalenie komunizmu? Práve oná anonymná masa. Podľa Gála je vláda ľudu sen, ktorý snívame vo svojich ilúziách. Tvrdí, že preňho má cenu jedine menšina. Prirôdzené, tým myslí elitu, do ktorej sa sám zaraďuje.

Prezident Kiska tiež stavil na svoju elitnú pozíciu. Na tú finančnicku. A podarilo sa mu. Aj on chce vo svojom elitárskom postaja riadiť štát iba podľa svojich predstáv – kvalifikovať, kto ako zodpovedá jeho predstavám na funkciu a postavenie v zamestnaní. Sudcovia, ktorých odmietol vymenovať, sa do talára podľa neho nehodia. Či sa on hodí do prezidentského kresla, ukážu ďalšie dni. Ale po tej prvej stovke sa mu už aj jeho „excelentný“ tím začal rozpadáť. Možnože dakoho podviezol, ako to urobil vo svojich pôžičkových spoločnostiach a najnovšie Aliancii za rodinu nevyhlásením referenda o manželstve a rodičovstve. Elitárskym politikom u nás pšenica nekvitne. Uvidíme, čo bude napokon žať Kiska? Aj on podceňuje „anonymnú masu“?

Peter JÁNOŠÍK

NA MARGO

Dejinná niť
Mira Piusa

Ak nie sme ignoranti, diktátori a šovinisti, musíme rešpektovať: že každý tretí Európan je slovanského pôvodu,

– že názov Slovania sa po prvýkrát objavil začiatkom 6. storočia po Kristovi u byzantského historika Pseudo-Caesara Naziana v jeho knihe Dialogy a u Prokopia z Cézarey,

– že Slovania od 6. do 9. storočia používali jednotný jazyk (lingua slavica); až po 9. storočí nastala diferenciácia a vznikajú jednotlivé národné jazyky, ktoré sa používajú dodnes,

– že na územie dnešného Slovenska prišli prví naši predkovia v druhej polovici 5. storočia, keď prichádzali na naše územie aj Avari,

– že rozdiel medzi našimi predkami a Avarmi bol v tom, že nomádi len koristili, kým naši predkovia sa na danom území natrvalo usadili a začali obrábať pôdu,

– že sme teda my Slováci potomkami tých slovanských kmeňov, ktoré po Keltoch a Germánoch osídlili na začiatku 6. storočia územie našej vlasti a vtlačili mu neopokovateľnú podobu,

– že už od byzantského historika Prokopia (De bello Gothico) vieme, že vojvodca Hildigis bojoval o longobardský trón a odišiel do Itálie. Zbral so sebou asi šesťtisíc bojovníkov, z ktorých bola väčšina Slovanov. Kde ich v prvej polovici 6. storočia hľadať?

Je istou pravdepodobnosťou, že išlo o moravských a slovenských Slovanov. A sú identickí so slovanským obyvateľstvom neskoršej Samovej ríše. Generačne je tu rozdiel len sedemdesiatpäť rokov, teda necelé dve generácie.

Posledné archeologické nálezy v Želovciach a v Bojne ukázali, že územie zo sídliskového a etnického hľadiska predstavovalo aj politicko-organizačne jeden celok, teda zhruba staré Nitriansko.

Na prelome 8. a 9. storočia vyústil emancipačný proces do dvoch kniežactiev s ranofeudálnymi prvkami. Mojmirovo na Morave a Pribinovo v Nitriansku. Kniežacia hrad a kniežactvo sa volalo Nitrava od rieky Nitravy. Jeho obyvateľia sa volali Nitranania.

Listina pražského arcibiskupa z roku 1167 hovorí o „Važanoch“ (provincia Uuag), ktorí sa ako zajatci dostali niekedy pred 12. storočím na Moravu, kde sa usadili.

V listine svätobeňadického opátstva z roku 1075 sa spomína „villa que uocatur Pogran“. V listine z roku 1209 toho istého kláštora sa spomína „predium Pogranô“. Ide o osadu Pohranice. Jej obyvateľia boli Pohronci. Teda obyvateľia Pohronia sa už v 11. storočí volali Pohronci.

V listine kráľa Kolomana z roku 1111, ktorá vznikla na základe sporu medzi opátstvom Zoborského kláštora – opátom Gottfriedom – a kapitánom nitrianskeho hradu Porcusom o právo na vyberanie mýta, vystupuje dvanásť svedkov, ktorí pochádzali z okolia Nitry. Podľa ich mien všetci boli Slováci: Una, Bača, Deda, Kača, Penät... Následne svedčilo ešte jedenásť svedkov, z nich sú len štyri mená nemecké, ani jedno maďarské, všetky ostatné sú slovenské.

Nový uhorský štát nemohol začínať od nuly. V roku 1000 sa objavujú medzi predstavenými štátnej moci slovenské mená: Benata, ostrihomský arcibiskup, comes Levka, biskup Bolezlao, Mutimír zo Spiša...

(mp)

Spisovateľ Miroslav PIUS vyplňa medzeru v našej dejepisnej spisbe
So starými Slovákmi nemám problém

Miroslav Pius sa ako študent pedagogickej fakulty aktívne zapojil do boja „za socializmus s ľudskou tvárou“. Založil tajný Historický krúžok pri FF UK a prezentoval sa článkami v študentskom časopise Echo. Po promócií nastúpil do bratislavského rozhlasu ako literárny redaktor. Tu ho zastihol aj 21. august 1968. Podieľal sa na ilegálnom rozhlasovom vysielaní proti okupačným vojskám zo štúdia Mesto na Dunaji. V časoch tzv. „normalizácie“, ktorá prišla po agresii sovietskej, maďarskej, poľskej, východonemeckej a bulharskej armády, ho zaradili medzi autorov, ktorí sa ocitli na indexe. Okrem kníh poézie vydal dielka pre deti, beletriu, literatúru faktu a literárne eseje. V posledných rokoch žije v Nemčiňanoch, kde objavuje históriu rodného Požitavia a Pohronia.

Zhovorál sa Peter VALO – Foto: autor

• Čím vás uchvátila minulosť?

Minulosť nie je ničím, ak o nej nevieme, teda ak ju nenosíme vo svojej hlave, preto je potrebné, aby sme ju empiricky a racionálne poznávali. Dejiny sa odohrávajú po štvrtom rozmere nekonečných presahov z minulosti do prítomnosti a spolu môžu tvoriť našu budúcnosť. Budúcnosť, ktorá sa môže odohrávať už dnes.

• Neraz sme svedkami, že sa udalosti, ktoré tvoria našu minulosť, pred našimi očami odohrávajú znovu, akurát v inej podobe.

Áno, za istých okolností naša minulosť môže byť našou súčasnosťou. Uvediem len jeden príklad. Pohyby, smery, hnutia, konkrétne ľudské činy, snahy o vytvorenie vlastnej štátnosti, ktorými sme tento cieľ dosiahli, sú dnes v podstate takmer identické s tými, ktoré naši predkovia použili a požívali v devätnástom a dvadsiatom storočí. Akurát majú inú, povedzme že sofistikovanejšiu, racionálnejšiu a modernejšiu zobrazu.

• Práve pre tento dôvod sa u nás v súčasnosti vedú horúce až cholerické polemiky o tom, či „bol Svätopluk skutočne kráľ“, či našich priamych predkov možno nazvať starí Slováci alebo Staroslováci, alebo či sme mali alebo nemali sa 1. 1. 1993 etablovať do vlastného štátneho útvaru.

Ktosi múdry povedal „že ten, kto nepozná vlastnú minulosť, je nútený ju neustále opakovať“. Teda opakuje aj chyby, ktoré už pred ním urobili jeho predchodcovia. Len historickým poznaním našej minulosti sa dokážeme racionálne rozhodovať v prítomnosti. Teda stále platí Tacitovo: História magistra vitae.

• Násilné mytologizovanie je vraj nepriateľom historickosti.

Rovnako škodí aj jej idealizovanie a najmä ideologizovanie, lebo prezentácia existujúcich faktov vytvárajúcich súvislosti a ich presahy do prítomnosti neslúžia skutočnej pravde, ale si ich účelovo prispôsobujú sociálne skupiny, politické hnutia, mesiashi, etnické a náboženské skupiny. Ideologizovanie alebo mytologizovanie dejín môžeme chápať aj ako ich morálne alebo etické znásilňovanie, čo má slúžiť konkrétnemu cieľu, ktorý sa nachádza „mimo dejín“.

• Cieľ môže mať aj etický, morálny alebo humánny základ. Sem by ste mohli zaradiť aj rôzne časové etapy slovenského emancipačného hnutia a snahy jeho emiteľov (F. Sasin, L. Štúr, J. M. Hurban, matičiari, Martinčania, A. Hlinka...) Mytologizácia vlastnej minulosti (Kalinčiak, Štúr, Chalupka, Sládkovič, Botto...)

V ich čase bolo jediným fenoménom, impulzom, urýchľovačom, ktorým sa rozhýbaval emancipačný proces. V danom priestore a čase to bola nevyhnutná a funkčná mytológia. Na etnikum, ku ktorému sa obracala, pôsobila pozitívne a civilizačne. Ale úplne iný dosah môže mať mytológia a mytologizácia vlastnej minulosti vtedy, keď „jej čas pomínul“, a etnikum, na ktoré pôsobila povedzme pred sto rokmi, sa už nachádza v inom priestore a čase. V takomto prípade môže mať retardačný a brzdiaci charakter. Triviálne povedané: prisilné zahľadanie sa do vlast-

nej minulosti môže skomplikovať prítomnosť a budúcnosť.

• Čo keď sa z mytológie a mytologizácie stane pseudomytológia a pseudomytologizácia, ktoré majú tendenciu nadradit' určité etnikum nad ostatné národy?

Pseudomytológia z etnika urobí „nadržaný“ a, pravda, ostatné národy potom musia byť nutne a logicky „menejcenné národy a menejcenné rasy“. To je prípad nemeckého nacizmu – Hitler (Mein Kampf), Himler (zúfale hľadanie originálu Tacitovej Germánie a svätého grálu v Tibete). Takáto mytologizácia vedie v konečnom dôsledku k humánnej katastrofe, k prelievaniu krvi a k vyhladzovaniu celých národov.

• Pred dvomi rokmi v našich médiách prebiehala polemika na tému starí Slováci a ešte prudšia o kráľovi Svätoplukovi a jeho soche inštalovanej na nádvorí Bratislavského hradu. Táto polemika dosť citeľne zasiahla veľký počet ľudí a premietla sa do ich každodenného života.

Po roku 1989 takéto polemiky pravidelne rozduchávajú tie isté osoby. Negatívom je, že nevznikajú zo znepokojivého kvasu, zo snahy dopátrať sa historickej pravdy a odokryť nepoznané či vyhľadať neznáme súvislosti. Namiesto poznania faktov sa polemika sklzáva do ideologizovania, osočovania a osobných urážok. Verejnosť a profesionálni historici sa pri témach starí Slováci a kráľ Svätopluk rozdelili na dve skupiny. Jedna skupina historikov (Dušan Kováč a spol.) zdôrazňovala, že termín starí Slováci ako pomenovanie pre etnikum, ktoré žilo na území Slovenska, je historickým nezmyslom, pretože o Slovákoch možno hovoriť až od 14. storočia. Zároveň obviňovali skupinu okolo profesora Matúša Kučera, že vytvára novú mytológiu s nacionalistickým podtextom. Pričom „kováčovci“ nebrali ohľad na to, že profesor Kučera a spol. argumentovali novými historickými faktami, ku ktorým sa v posledných desaťročiach dopátrali slovenskí historici a archeológovia.

• Zdá sa, že vás ako spisovateľa a historika tento problém celkom zaujal a opantal.

To áno. Preto som začal zháňať historický materiál, obliehať archívy, aby som si najprv vo svojej hlave urobil poriadok a hľadal odpovede. Vznikla mi logická skladačka, ktorej môžeme hovoriť aj „dejinná niť“ alebo jednoducho „dejiny“.

• Z ktorého obdobia pochádza najstarší záznam slova slovenský?

Až donedávna sa za najstarší pokladal výraz „slovenský“ – uvedený v Žilinskej knihe z roku 1473. Ale my máme dôkaz o dvesto rokov starší. Je z roku 1294, a to v listine prepošta z Kláštora pod Znievom. Text znie takto: „Venit ad parvam arborem mystra SLOVENSKI BREZA, urbi est meta.“ Tento najstarší písomný záznam s výrazom SLOVENSKI BREZA objavil F. Uličný zo Štátneho archívu v Prešove. Pri štúdiu v archíve v Bytči našiel listinu z roku 1294, v ktorej slovo „slovenský“ je uvedené ako najstaršie doteraz známe v listinných zápisoch.

• Tak ako nazvať našich predkov od príchodu na naše územie až do 14. storočia? Slovania, starí Slováci? Staroslováci?

Je to etnikum, ktoré vyše sto päťdesiat rokov žilo s Avarmi, aby vo vhodnej chvíli proti nim povstalo a o dve generácie prerástlo do Samovej ríše? Pri Váhu preukázateľne žili Važania, pri Hrone Pohronci a pri Nitrave Nitranania. Tieto kmene boli integrálnou súčasťou Pribinovho Nitrianskeho kniežactva a z nich vznikalo slovenské etnikum. Je proti logike dejín vykonštruovať umelý historický predel, podľa ktorého do 14. storočia o Slovákoch ako o etniku nemožno hovoriť. Pomenovanie Slováci možno používať až po ňom. Čo potom boli do 14. storočia naši predkovia, ktorí dokázateľne na našom území žili a pracovali? Medzi prvými Slovanmi, ktorí sa na konci 5. storočia a na začiatku 6. storočia usadili medzi riekami Nitry, Žitava, Hron a Ipeľ a kmeňmi, ktoré voláme Važania, Pohronci, Nitranania je dejinná súvislosť, ktorá pokračuje cez Samovu ríšu až po vytvorenie Nitrianskeho kniežactva. Práve jej príslušníkov môžeme pomenovať starí Slováci alebo „Staroslováci“, rovnako ako sa používajú pomenovania starí Maďari – Staromaďari či starí Rusi alebo Starorusi.

• Previníme sa niečím, ak budeme pomenovanie starí Slováci používať ako vedecké, odborné a historické pojmy alebo ako pomecné termíny pre určité etnikum aj v odbornej literatúre?

Proti dejinám určite nie. Dejiny sú množinou činov, ktoré uskutočňujú jednotlivci alebo skupiny ľudí. Vytvárajú ich ľudia, ktorí si odovzdávajú svoje skúsenosti, vedomosti, poznania z jednej generácie na druhú. Práve preto treba chápať vývin každého etnika, teda aj slovenského, kontinuálne. Treba poznať a zafinovať veľké činy a rozhodnutia našich

predkov, ktorí tak ako my hľadali odpovede na otázky a dospievali k rozhodnutiam a činom. S nimi vytvárame úžasnú štafetu dejín. Túto historickú niť generácií našich predkov nemožeme pretrhnúť. Najmä preto nemožno o Slovákoch ako o etniku hovoriť len od 14. storočia.

• V novej knihe Moji predkovia – prví Slováci na brehoch riek Nitry, Žitava, Hron a Ipeľ reflektujete horeuvedené historické skutočnosti na území, ktoré nazývate „úrodným štvorriečím“.

Zem okolo týchto štyroch riek nikdy nebola bez ľudí. Jej osídlenie patrí medzi najstaršie na Slovensku od čias, keď sa naši predkovia stali roľníkmi. Štvorriečie ponúкло ľuďom dostatok vodných zdrojov, úrodnú pôdu, šťavnaté trávnaté porasty, dostatok ročných dažďov, veľa slnka a strategicky výhodné polohy pre obranu. Podunajský ľud tu zasial prvé zrná a začal vyrábať prvú v ruke robenú keramikou.

• Aký odkaz nachádzate v historickosti slov, ako napríklad „dedina“?

Je to slovo čiro slovenské a slovanské. Je odvodené od slova – dedičstvo. Od neho sú odvodené aj slová – dedič, deti, dedo. Na čele hlavných lodí v našich kostoloch býva nápis: „Dedičstvo otcov zachovaj nám, Pane!“ Na pomenovanie dedina sa viažu slová – dom, domov. Svätý Cyril a Metod nám ponúkli pomenovanie „selo“, ktoré dodnes používajú Rusi. Od neho máme dediny Selce, Selice, Sedliská. V 13. storočí sa objavuje pomenovanie „ves“. Aj toto pomenovanie sa zachovalo vo všetkých slovanských jazykoch. Označovalo neopevnenú vidiecku osadu. Preto u nás máme názvy dedín – Vieska, Nová Ves, Stará Ves. Mnohé dediny boli už vo veľkomoravskom období služobníckymi osadami, preto máme medzi štyrmi riekami názvy: továrnici, vinári, hrnčiari, vozokani, sokoli, psiari, dvornici, tesari, tmači, kovari...

• Čo ostalo po vašich predkoch v kraji, v ktorom žijete?

Najstaršie hradisko mojich predkov stálo na prelome 8. a 9. storočia v Nitre na Martinskom vrchu v lokalite dnešného Nitrianskeho hradu. Na prelome 9. a 10. storočia vzniká hradisko v Hronskom Beňadiku a o niečo neskoršie v Novej Bani (poloha Zámčisko). Ešte pred vznikom Nitrianskeho kniežactva plnilo centrálnu funkciu vo svojej oblasti hradisko v Starom Tekove. Strážnu funkciu mali výšinné hradiská na pravom brehu Hrona, tiahnuce sa od Novej Bane až po Malé Kozmálovce (poloha Grác) a Tlmače (poloha Festung). Najväčšie a najopevnenejšie z nich je na vrchu Krivín nad dedinou Psiare. Dômyselný systém hradísk okolo „Slovenskej brány“, ktorá leží medzi obcami Kozárovce a Rybník, znemožňoval nepriateľovi preniknúť do vyšších polôh Slovenska. Na prechode z Ponitria do Požitavia je takouto lokalitou zaniknutý ranofeudálny hrad na vrchu Michalov, ku ktorému patrilo aj Klížske Hradište, kde bol od 12. storočia pánsky emporový kostolík, cintorín a benediktínsky kláštor. Staré názvy majú aj dediny: Hradište, Hradná, Kamenec, Dvorec. K najstarším kostolom v oblasti Ponitria patrí Kostol sv. Juraja v Nitrianskej Blatnici, kostol v Dolnom Trhovišti, Borčanoch, Kostol sv. Juraja v Kostofanoch pod Tribečom.

• Čo prevatné prinášate v svojej knihe Moji predkovia?

Vyplňam medzeru v našej historickej spisbe. V posledných dvadsiatich rokoch naši historici a archeológovia urobili kus práce, aby odkryli a oživilo obdobie, ktorým sa zaoberám aj ja. Teda obdobím, ktoré sa začína postupným príchodom Slovanov na juhozápadné Slovensko, ich borba s Avarmi, odboj proti nim, vytvorenie Samovej ríše, vznik Nitrianskeho kniežactva či život Slovákov v ranouhorském štáte.

Mnohé slovenské deti na juhu nášho štátu sa nevezdelávajú v rodnom jazyku

Slovenčina tu v školách kľučí na polienku

Margaréta VYŠNÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Slovenské školstvo a výučba v štátnom jazyku na národnostne zmiešanom juhu Slovenska by mali mať odlišnú a nedotknuteľnú východiskovú filozofiu ako v oblastiach s homogénnym majoritným obyvateľstvom Slovenska. Úloha štátu a jeho opatrení sú preto rozhodujúce. Nech hodnotíme jazykovo zmiešané územie južného Slovenska z akéhokoľvek hľadiska, vždy je potrebné vidieť ho aj v súvislosti s najmenšou správnu jednotkou – obcou, a počtom príslušníkov majoritného obyvateľstva v nej.

Tak získame o danej problematike najlepší prehľad a najobjektívnejšie informácie. Podľa kritérií zvolených Strediskom národnostných vzťahov Matice slovenskej (SNV) ide o osemdesiat okresov, vrátane Bratislavy a Košíc, v ktorých žije menej ako deväťdesiatdeväť percent Slovákov. Tieto okresy obývajú podľa posledného sčítania obyvateľstva celkom dva milióny obyvateľov, z nich je šesťdesiatosem percent slovenskej národnosti. Južné Slovensko tvorí tisícdväť obcí, v takmer šesťdesiatich obciach žije obyvateľstvo slovenskej národnosti, ktoré tvorí viac ako päťdesiat percent celkového počtu obyvateľstva v obci.

RUŠENIE ŠKŔ

Podľa posledných údajov rezortu školstva od septembra 2012 do augusta 2013 nebola zriadená na juhu Slovenska ani jedna základná škola s vyučovacím jazykom slovenským (VJS), zaniklo sedem základných škôl s VJS, a to aj v takom okrese, ako je Dunajská Streda. Zanikla aj základná škola s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským a dve základné školy s VJM, ale zároveň pribudla jedna základná škola s vyučovacím jazykom maďarským (VJM). Špecifickým, ale nie ojedinelým príkladom je obec Dolné Semerovce v okrese Levice, kde je približne rovnaký počet obyvateľov slovenskej aj maďarskej národnosti, ale pre prvý stupeň je tu iba základná škola s VJM. V obci Kamenín v okrese Nové Zámky (šesťdesiat percent Slovákov) pre nízky počet žiakov a nezáujem obce ako zriaďovateľa zrušili málotriednu základnú školu napriek tomu, že dnes je už záujem o vzdelávanie v štátnom jazyku aj zo strany maďarských rodičov. V Kuralanoch v levicekom okrese bola základná škola s výučbou v štátnom jazyku k 31. 8. 2014 zrušená. Deti z tejto obce s deväťdesiatšesťpercentným pomerom obyvateľstva slovenskej národnosti budú dochádzať do blízkej obce Farná, kde žije iba dvadsaťpäť percent Slovákov a šesťdesiatpäť percent obyvateľov maďarskej menšiny. Navyše Kuralany sú jedným z mála slovenských jazykových ostrovov v okolitom maďarskom prostredí v južnej časti tohto okresu.

UČENIE AKO POLITIKUM

V Správe o stave používania štátného jazyka na území Sloven-

skej republiky, spracovanej Ministerstvom kultúry SR (Správa MK SR) z roku 2014, sa uvádza: „Pretrvávajúcim problémom je aj dostupnosť vyučovania v slovenskom jazyku v niektorých obciach na južnom Slovensku, v ktorých príslušníci národnostnej menšiny nemajú možnosť voľby pri výbere vyučovacieho jazyka pre svoje dieťa, keďže v obci, kde žijú, je zriadená len škola s vyučovacím jazykom maďarským. Znevýhodnení sú v týchto obciach aj príslušníci slovenskej národnosti, keďže pre ich deti nie je v mieste ich pobytu zabezpečený prístup k vyučovaniu v slovenskom jazyku.“

Napriek tomu sa menšinoví politici vo svojej vzdelávacej politike usilujú šíriť mýtus o vzdelaní v materinskom jazyku – vraj ten, kto získa základné vzdelanie v materinskom jazyku, dosiahne lepšie výsledky. Na juhu Slovenska každý vie, že aj jeho sused s maďarskou národnosťou so „slovenskými“ školami bez problémov dosahuje kvalitné profesijné výsledky.

Pri rozhodovaní sa rodičov na južnom Slovensku, v akom jazyku poskytnú svojim deťom základné vzdelanie, pravdepodobne zohrávajú najdôležitejšiu úlohu národné sebavedomie rodičov, ich finančná situácia, osveta potreby vzdelávania sa v štátnom jazyku zo strany štátu a základné podmienky na vzdelávanie v mieste bydliska. Výsledkom takéhoto rozhodovania je stále vysoký počet žiakov slovenskej národnosti navštevujúcich národnostné školy. V školskom roku 2011/2012 bolo v Nitrianskom kraji až dvesto dvadsaťšesť takýchto žiakov.

CHÝBA ÚČTA

Správa MK SR hodnotila aj úroveň výučby a ovládania štátného jazyka na národnostných školách a materských školách s výchovným jazykom maďarským. V nej sa konštatuje, že príčinami nedostatočného ovládania štátného jazyka u detí predškolského veku je metodika výučby a neakceptovanie odporúčaní učiteľmi najmä v homogénnom maďarskom prostredí, ako aj podcenenie významu štátného jazyka vo výchovno-vzdelávacom procese (nie neschopnosť samotných detí alebo prevažujúceho maďarského prostredia, ako sa to veľakrát prezentuje). Na testovaných základných ško-

lách s VJM je situácia podobná, vedomosti a zručnosti žiakov pri používaní štátného jazyka nezodpovedali vzdelávaciemu štandardu. Dlhoročným problémom je v konečnom dôsledku neschopnosť absolventov základných škôl dorozumieť sa v štátnom jazyku. MK SR v Správe odporúča zabezpečiť v oblasti výučby štátného jazyka vzdelávanie učiteľov. Tu akosi abscentuje alebo nie je efektívna politika menšinových inštitúcií, ktoré si chcú riadiť svoje záležitosti autonómne. Vo svojej národnostnej vízii sami priznávajú, že na rodičov už neplatia národnopolitické argumenty, ale záruka kvalitnej výučby štátného jazyka na národnostných školách.

VÝMENNÉ POBYTY

Požiadavky štátnych orgánov na zvýšenie kvality výučby štátného jazyka a jeho ovládania na národnostných školách sa zhodujú s predstavou menšinových politikov iba v tom, že treba zabezpečiť pomôcky na výučbu štátného jazyka, realizovať spoluprácu medzi základnými školami s VJS a VJM a výmenné pobyty žiakov z juhu a zo severu Slovenska. Takéto výmenné pobyty už organizuje strana Most – Híd v spolupráci so súčasným primátorom mesta Martin ako „charitatívne dvojazyčné pobyty v duchu slovensko-maďarského zblíženia“. V tomto programe, navonok pre pomoc sociálne slabším rodinám, je jasne viditeľný aj iný cieľ – úlisne prezentovať neškodnosť a vysokú mieru tolerancie „utláčanej“ maďarskej menšiny podľa výhodného scenára menšinových politikov, a tým šíriť propagandu legitimitosti svojich požiadaviek prostredníctvom najzraniteľnejšej vrstvy obyvateľstva – deti zo sociálne najslabších vrstiev.

O vzťahu juhoslovenských menšinových škôl k štátnemu jazyku vypovedajú aj ich oficiálne internetové stránky. Len niektoré z nich uvádzajú informácie na svojich stránkach aj v štátnom jazyku, a teda majoritná spoločnosť sa prakticky nedozvie ani základné údaje o národnostnej škole na Slovensku.

ZRIAĐOVATELIA ZLYHÁVAJÚ

Zriaďovateľmi materských a základných škôl bez rozdielu výchovného a vyučovacieho jazyka sú obce. Na juhu SR to znamená, že z tisíc dvadsiatich obcí približne v tristo osemdesiatich obciach nepriamo rozhodujú etnické politické strany so systematickým a sofistickým vzdelávacím programom a s asimilačnou politikou v neprospech majority štátu. V obciach sa prejavujú následky takejto politiky najmä v nedostatku odborníkov, ktorí neovládajú menšinový jazyk vo vedúcich pozíciách materských a základných škôl s VJS, odklon od národnej orientácie škôl v spolupráci so samosprávou, vytlačenie štátného jazyka z dominantnej pozície a zavádzanie vizuálnej dvojazyčnosti na školách s VJS. Napriek tomu vzdelávacia politika Mosta si nárokuje na ďalšie kompetencie a inštitucionalizáciu v národnostnom školstve, ktoré môžu až existenčne ohroziť slovenské školy.

V súčasnosti systém samospráv v pozícii zriaďovateľa, kompetenčného orgánu a hospodára na jazykovo zmiešaných územiach vo vzdelávaní v štátnom jazyku zlyháva. Akým percentom na tomto zlyhaní sa podieľajú samosprávy, by malo byť predmetom ďalších analýz minimálne v štyridsiatich percentách samospráv na južnom Slovensku.

VÝROČIE

Aj keď sme nepatrili medzi národy, ktoré v obdobiach renesancie a osvietenstva mohli slobodne rozvíjať kultúru a vzdelanie, mali sme vysoké školstvo už od 15. storočia a vďaka niekoľkým múdrym šľachticom (Betliar, Bojnice, Levoča, banské mestá...), a najmä vďaka vzdelaným cirkevným hodnostárom a kláštorom sme mali aj napriek obmedzeným možnostiam prekvapujúco bohaté knižnice už v stredoveku, predovšetkým však od začiatkov knižtlače.

Najstaršia slovenská knižnica má deväťdesiatpäť

Milióny kníh pod strechou

Ján ČOMAJ

Obrovským prínosom v tomto smere bol vznik prvých verejných knižníc, zakladaných neúnavnými národnými buditeľmi predštúrovskej a štúrovskej generácie, a vznik Matice slovenskej. Jej koncentrovaná snaha zachovať naše slovesné dedičstvo, rozvíjať slovenskú umeleckú, osvetovú a vedeckú literatúru a zároveň ju dať ľuďom do rúk znamenala zásadný prelom nielen v rozsahu a dosahu edičnej činnosti, ale aj v rozvoji odborných a verejných knižníc.

VSTUP DO MODERNY

Druhým významným medzníkom vo vzťahu kniha – čitateľ bol vznik prvej modernej knižnice pri Univerzite Komenského. Stojí za zamyslenie, aké mali magistrát Bratislavy a ministerstvo pre správu Slovenska na čele s Vavrom Šrobárom priority. Odmyslime si teraz názov i poslanie ministerstva, ktoré malo „spravovať Slovensko“ (teda Praha nás chápala ako guberniu), i čechoslovakistické myslenie V. Šrobára – to môžeme odsudzovať v iných súvislostiach. Koncom októbra 1918 vznikla Česko-Slovenská republika, začiatkom jari sa sokolom, slovenským dobrovoľníkom a česko-slovenskej armáde podarilo vyhnúť z Bratislavy a južných oblastí maďarské vojská, uviesť do činnosti štátne úrady a dať do chodu poštu a železnice, ale už v júni 1919 vznikla Česko-slovenská univerzita v Bratislave, na jeseň premenovaná na Univerzitu Komenského, a v septembri 1919 (pred deväťdesiatimi rokmi) aj Univerzitná knižnica ako zložka univerzity.

Tempo jej vzniku bolo naozaj úctyhodné. Od tých čias sa spoločenský vývoj značne dynamizoval, neverím však, že by sa nám to dnes podarilo.

Pre Slovensko aj vznik Univerzitnej knižnice znamenal – necelý rok po vyhlásení samostatného štátu Čechov a Slovákov – vstup medzi kultúrne vyspelé krajiny a vkročení do moderného veku.

KRÁTKA HISTÓRIA

V budove niekdajšieho uhorského snemu, ktorý sa za vlády Jozefa II. a po skončení tureckého nebezpečenstva presťahoval do Pešti, magistrát Prešporka 1. októbra 1900 otvoril prvú verejnú knižnicu v bývalom uhorskom hlavnom a korunovačnom meste. Využitie jestvujúcich priestorov a knižničných fondov viedlo organizátorov Univerzitnej knižnice založiť podstatne modernejšie, veľkorysejšie a komplexnejšie knižničné zariadenie, slúžiacie predovšetkým Univerzite Komenského práve v týchto priestoroch. Univerzite Komenského knižnica patrila tridsaťpäť rokov. Od roku 1954, keď na Slovensku postupne vznikali ďalšie

univerzitné a vedecké knižnice, sa bratislavská „univerzitka“ odčlenila od univerzity a stala sa samostatnou vedeckou, metodickou a výpočtovou inštitúciou, slúžiacou širokej verejnosti. Názov si ponechala – z historických dôvodov, ale aj preto, že sa už stihla zapísať do vedomia knihovníkov vo svete – a napokon stále najviac slúžila práve poslucháčom univerzity.

Z klasickej knižnice sa čoraz viac pretvárala na informačnú inštitúciu, metodologické centrum slovenského knihovníctva, študijné pracovisko a vedecko-výskumný ústav. Aj po tom, čo v Bratislave vznikla rozsiahla Slovenská technická knižnica, knižnice iných vznikajúcich vysokých škôl, čo si vybudovali knižničné študijné centrá jednotlivých fakúlt, zostávala „univerzitka“ baštou vzdelávania mladej generácie a vyhľadávaným miestom vysokoškolských pedagógov a vedcov najrozličnejších odborov.

SÚČASNÝ STAV

Univerzitná knižnica má dnes vo svojom portfóliu takmer tri milióny kníh a tento fond sa každým dňom zvyšuje. Vydavateľstvá, vedecké a vzdelávacie inštitúcie, školy a fakulty sú zo zákona povinné jej poslať jeden výtlačok každej vydané knihy či inej publikácie i každý výtlačok novín a časopisov. Vela knižných a časopiseckých titulov dostáva zo zahraničia – prírastkový fond zo sveta tvorí asi tridsaťpäť percent všetkých prírastkov knižničného fondu. Knižnica vlastní aj mnoho vzácných výtlačkov z minulosti, unikátna je napríklad slovenská knižná produkcia z rokov 1919 – 1939, keď na Slovensku ako jediná inštitúcia dostávala povinne každý vydaný titul.

MODERNÉ TRENDY

V posledných dvoch desaťročiach sa pozornosť knižnice sústredila aj na audiovizuálne a elektronické dokumenty. Zintenzívnilo sa tempo digitalizácie vzácných rukopisov a tlačív, notových materiálov, kníh a iných diel, ktoré odborní pracovníci reštaurujú, konzervujú a prenášajú na trvalé spôsoby uchovávaní.

Dnes je deväťdesiatpäťročná Univerzitná knižnica vrcholná vedecká inštitúcia, ktorá je zároveň metodickým, vzdelávacím a koordinačným centrom pre všetky knižnice na Slovensku.

Ako poradný orgán riaditeľa pôsobí Rada UKB s jedenástimi odborníkmi z rozličných vedeckých a umeleckých odborov. Pri knižnici pôsobí aj Spoločnosť priateľov UKB – okrem sprievodných akcií knižnice pomáha zabezpečovať aj sponzorské dary, bez ktorých by Univerzitná knižnica – ako celá slovenská veda a kultúra – živorila.

Pred sedemdesiatimi piatimi rokmi snem zvolil slovenského prezidenta Posledný stavebný kameň štátnosti

Vojtech Kárpáty – Foto: archív SNN

Prvá slovenská štátnosť v moderných národných dejinách mala byť z historickej pamäti slovenského národa vymazaná, ale ešte predtým pošpinená, očiernená a vysmiata ako údajne vynútené zlo. V októbri tohto roku si pripomíname sedemdesiate piate výročie polozenia posledného stavebného kameňa jej šesťročnej stavby, ktorou sa stala voľba prezidenta prvej Slovenskej republiky.

Pamätná medaila J. Tisa

V budove Slovenskej univerzity sa 26. októbra 1939 zišiel Slovenský snem, aby na svojom dvanástom zasadnutí zvolil prvého prezidenta Slovenskej republiky. Jediným kandidátom bol dovtedajší predseda vlády a od 30. septembra 1939 i predseda Hlinkovej slovenskej ľudovej strany Dr. Jozef Tiso. Pre jedných martýr, pre iných kolaborant, pre ďalších slaboch, ktorý mal razantnejšie postupovať proti nepriateľom štátu. Navždy však v historickej pamäti prvý slovenský prezident. Jeho voľba bola významným štátotvorným aktom kultúrnych rozmerov a vo vtedajšom chápaní väčšiny národa bola prirodzeným naplnením stáročných túžob Slovákov po reprezentantovi a vodcovi, ktorý by bol jedným z nich a vyšiel z ich radov, z ich stredy, a tak najlepšie a najdôstojnejšie reprezentoval ich nádeje a snahy.

■ V PRAJNEJ ATMOSFÉRE

Osoba J. Tisa ako prezidenta nadobudla v rokoch 1939 – 1945 počas procesu pred tzv. Národným súdom (1945 – 1947) i v ďalších rokoch po jeho poprave viaceré rozmerov. Najviac však v slovenskej pospolitosti rezonovali integrujúco-ochranné a sociálno-empatické rozmary, ku ktorým sa po jeho poprave pridružil i mučenícky rozmer. V čase jeho voľby však prevažovali v slovenskej spoločnosti pocity nadšenia, pramienice z úprimných pozitívnych očakávaní. Pamätníci tejto udalosti sa i po rokoch vyjadrovali o atmosfére októbrovej prezidentskej voľby s neskrývaným sentimentom: „Nikdy ešte neprežívala Bratislava toľko radosti a nadšenia ako v tento historický deň. Veď od kniežaťa Pribinu, teda vyše 1 100 rokov, nebolo na prestole slovenského národa nikoho z vôle roduverných Slovákov. Národ dlho čakal, no nie nadarmo. Jeho túžby sa splnili a po chvíľach utrpenia zasadá na slovenský prestol prvý náš prezident. Áno, zdôrazniť treba slovo „náš“, lebo Slovensko malo vládarov, kráľov a prezidentov, ale svojho vládará, svojho prezidenta do 26. októbra 1939 nemalo.“

Národno-integrujúci rozmer je v období výkonu prezidentskej funkcie pre J. Tisa najcharakteristickejší. A to aj navzdory nereálnosti tejto koncepcie, ktorá rátala s lojalitou všetkých Slovákov k svojmu štátu bez ohľadu na ich politické presvedčenie, ich predchádzajúce postoje a často i protinárodné orientácie a aktivity z uplynulých dvoch desaťročí. V tom bol Tisov tragicky omyl. V tom spočívala jeho „návita“. Táto nereálnosť prezidentskej viery v ultimatívne, logické a bezvýhradné národné zjednotenie Slovákov v práci pre svoj národný štát a jeho obranu je, žiaľ,

aj v dnešných časoch nepochopiteľne nereálnou víziou. To, čo si ostatné národy ctia bez diskusie ako najvyššiu formu usporiadania svojho politického, kultúrneho a hospodárskeho života, to slovenský národ berie ako hodnotu nižšej kategórie. V tomto smere bol prezident J. Tiso vizionár, ktorého sen o národnej jednote pri obrane a budovaní svojej štátnosti bude azda raz v plnej miere naplnený.

■ VOLEBNÁ PREMIÉRA

Predsedníctvo slovenskej vlády rozhodlo o dátume prezidentskej voľby na svojom zasadnutí 2. októbra 1939, a ten bol stanovený na 26. októbra 1939. Tým sa ukončili špekulácie o dátume prezidentskej voľby 6. októbra 1939 – teda na prvé výročie vyhlásenia autonómie Slovenska. Slovenská verejnosť sa prvé detaily o priebehu pripravovanej voľby dozvedela už 12. októbra 1939 z dennej tlače, keď predseda Snemu SR Martin Sokol oznámil v rozhovore jej rámcový program s niekoľkými detailmi technických a procedurálnych postupov.

Po úvodných formalitách Snem SR prikočil k samotnému aktu, ktorého výsledok verejne oznámil predseda snemu o 10.45 h slovami: „Podľa oznámenia zapisovateľov bolo odovzdaných 61 hlasovacích lístkov. Z toho všetkých 61 hlasov znelo na meno Dr. Jozefa Tisa.“

Na budove, kde snem zasadal, vztýčili štátnu vlajku SR a veliteľ čestnej vojenskej rot, stojacej pred budovou, zavelil: K počte zbraň! Vojenská dychová hudba zahrála štátnu hymnu Hej, Slováci a v rovnakom čase odznelo dvadsaťjeden delových sálv. Po vyhlásení výsledku prezidentskej voľby predseda snemu prerušil jeho zasadnutie a so sprievodom odišiel po novozvoleného prezidenta do jeho bytu, aby mu oznámil výsledok voľby, odovzdal mu vymenovací listinu a pozval ho zložiť ústavou predpísanú prísahu. Po zložení prísahy poslanci zaspievali štátnu hymnu a na budove, kde snem zasadal, zaviala po prvýkrát štandarda prezidenta republiky, ktorej podoba bola schválená osobitným zákonom (č. 263) iba týždeň pred samotnou voľbou – 19. októbra 1939.

■ PREZIDENTSKÁ PRÍSaha

O 11.15 h vstúpil za nadšeného potlesku prítomných poslancov a hostí J. Tiso do slávnostnej siene – univerzitnej auly. Po výzve M. Sokola, aby praviciu položil na umelecky vyhotovený exemplár Ústavy SR, predniesol J. Tiso slová prezidentskej prísahy: „Prisahám na Boha vševéduceho a všemohúceho, že ako prezident Slovenskej republiky budem verným strážcom ústavy a zákonov, že budem mať vždy pred očami mravné a hmotné povznesenie ľudu a povediem štát tak, aby sa v ňom uplatňoval duch kresťanskej lásky a spravodlivosti. Tak mi Pán Boh pomáhaj!“

Po zložení prísahy prezident opustil univerzitnú budovu, vykonal prehliadku čestnej stotiny a nasadol do koča ľahaného štvorzáprahom bielych žrebčov. Koč i kone venoval v mene armády prezidentovi SR minister obrany generál Ferdinand Čatloš. Cestu do sídla prezidenta – Grasalko-

vičovho paláca – lemovali špalie-re vojska, polovojenských a mládežníckych formácií. Za nimi stáli davy občanov v civilnom odevu i v ľudových krojoch, ktorí neboli len z Bratislavy, pretože v predchádzajúcich dňoch dorazili do hlavného mesta početné delegácie zo všetkých kútov Slovenska.

■ SYMBOLICKÉ KLÚČE

Pred prezidentským palácom privítala hlavu štátu slovenská vláda na čele s ministerským predsedom Dr. Vojtechom Tukom, ktorý mu odovzdal symbolický kľúč od paláca. Prezident opätovne vykonal prehliadku čestnej stráže za hlaholu fanfár dvánástich vojenských trubačov, stojacich na balkóne prezidentského paláca.

O 12.30 h prijal prezident v hosťovskej sieni početné delegácie gratulantov, medzi ktorými nechýbali zástupcovia maďarskej a nemeckej menšiny, žijúci v Slovenskej republike. Oficiálny program prezidentského volebného dňa pokračoval vo večerných hodinách (19.30 h) slávnostným predstavením v Slovenskom národnom divadle. Nábožensko-cirkevnú časť programu prezidentskej voľby tvorila slávnostná rímskokatolícka omša v bratislavskom Dóme sv. Martina, ktorá sa konala nasledujúci deň (27. októbra 1939) o 9. h. Hlavným celebrantom bol pomocný biskup Trnavskej apoštolskej administratúry Michal Buzalka. V rovnakom čase sa v novom evanjelickom a. v. chráme na Legionárskej ulici v Bratislave konali slávnostné služby Božie, ktoré viedol biskup západného dištriktu evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku Dr. Samuel Osuský. Vláu na nich zastupoval minister obrany gen. F. Čatloš.

■ ZO ZÁKULISIA

O význame a dôležitosti prezidentskej voľby svedčí i početná účasť zahraničných diplomatov, akreditovaných novinárov, filmárov a reportérov. Ich akreditovaním bola poverená Slovenská tlačová kancelária (STK). Zastúpením bolo Nemecko, Maďarsko, Taliansko, Juhoslávia, Španielsko, Bulharsko, Sovietsky zväz i Spojené štáty americké. Na samotnej voľbe bolo v univerzitnej aule prítomných vyše štyristo domácich a zahraničných diplomatov a politikov. Okrem Slovenskej filmovej spoločnosti Nástup a zahraničných filmových agentúr s úradným povolením, ktoré zachytili priebeh hlavných a najdôležitejších momentov prezidentskej voľby na filmový pás, vysielal celý jej priebeh slovenský a nemecký rozhlas. Medzi slovenskými rozhlasovými reportérmi nechýbali zvučné mená slovenského kultúrneho, umeleckého a spoločenského života ako Ludo Zúbek, Emil Rusko, Dobroslav Chrobák či Július Špánik.

V deň prezidentskej voľby sa vo všeobecnosti neúradovalo a vybavovanie úradných stránok bolo viazané iba na splnenie konkrétnych lehôt. Obmedzenú prevádzku mali od 8. do 13. h aj obchody a živnostenské prevádzky. Toto opatrenie sa nevzťahovalo na hostinské a cukrárenské živnosti. Ministerstvo vnútra nariadilo povinnú vlajkovú výzdobu všetkých štátnych a verejných budov.

KONFERENCIA

V priestoroch Úradu Žilinského samosprávneho kraja sa koncom septembra uskutočnila jedinečná tematická konferencia k regionálnym dejinám severovýchodného Slovenska. Pod názvom Slovenské národné povstanie a záver 2. svetovej vojny na území Žilinského kraja ju zorganizovali Žilinský samosprávny kraj a bratislavský Ústav pamäti národa.

Ojedinelá konferencia historikov v Žiline

O posledných dňoch vojny

Miroslav TVRDÝ – Foto: archív SNN

Po úvodných uvítaciach vystúpeniach organizátorov, ktorých potešila stopercentná účasť pozvaných účastníkov, otvoril prvý blok konferencie Marián Uhrin z Múzea SNP v Banskej Bystrici, ktorý v prehľadnej forme predstavil rozdelenie a pomer síl bojujúcich strán na prelome rokov 1944 – 1945 na území dnešného Žilinského kraja. Pavel Tesárek z Prahy sa vo svojom referáte bližšie zaoberal štruktúrou slovenskej brannej moci tomto regióne, nasadením a aktivitami jej jednotlivých partiálnych častí v bojových operáciách a bezpečnostno-represívnych akciách. Prvý konferenčný blok uzavrel analýzou pôsobenia 14. divízie SS Galizien (tzv. ukrajinskej) na Považí a v Liptove pracovník Kysuckého múzea v Čadci Miloš Jesenský.

■ V SLEDE UDALOSTÍ

Pracovník spomenutého múzea Martin Turóci sa v druhej časti podujatia venoval záverečným momentom druhej svetovej vojny na území Kysúc. Udalostiam v Martine, ktoré priamo iniciovali vojenskú intervenciu Nemeckej ríše koncom augusta 1944 na Slovensku, sa venoval Vladimír Macko z Ružomberka. Maticu slovenskú zastupoval na konferencii pracovník Slovenského historického ústavu MS Vojtech Kárpáty, ktorý vo svojej prednáške priblížil spoločenskú, politickú a bezpečnostnú situáciu v Turci počas roku 1944 a začiatkom roku 1945.

Blok venovaný bojovým a povstaleckým udalostiam na Orave a v Liptove – všeobecnú charakteristiku oravského regiónu v poslednej etape druhej svetovej vojny priblížil vo svojom referáte Martin Chmelík z Oravského múzea v Oravskom Podzámku. Mimoriadne zaujímavý príspevok predniesla Milica Majeriková-Molitorisová zo Spolku Slovákov v Poľsku. Na viacerých príkladoch ilustrovala perzekúcie Slovákov na hornej Orave poľskými ozbrojenými pseudopartizánskymi a samozvanými

mi odbojovými skupinami. Tejto problematike aj otázke prenasledovania Slovákov na Maďarsku okupovanom území južného Slovenska v rokoch 1938 – 1945 by mala slovenská historiografia venovať omnoho väčší priestor a začať so systematickým výskumom oboch týchto tragických tém našich národných dejín.

Zaujala aj prednáška Martina Jančuška z Viedne, v ktorej pomerne podrobným a detailným spôsobom priblížil záchranu rasovo prenasledovaných osôb, najmä židovského obyvateľstva na území Liptova po potlačení povstania. Na konkrétnych príkladoch ilustroval nezištnú pomoc Slovákov svojim židovským spoluobčanom, ktorí sa ocitli počas druhej vlny deportácií v priamom ohrození života.

■ OBETE VOJNY I VRÁŽD

Do programu konferencie dodatočne zaradili referát Petra Račka z Liptovského múzea v Ružomberku, ktorý priblížil situáciu v evanjelickej cirkvi a. v. na území severozápadného Slovenska a účasť jej duchovných i laikov na občianskom i komunistickom odboji, na prípravách povstania i v samotnom ozbrojenom vystúpení. Program rokovania uzavrel štatistický prehľad civilných vojnových obetí Žiliny, ktorý predniesol Ondrej Čerep zo Štátneho archívu v Bytči – pobočka Žilina. S koreferátom potom vystúpil Štefan Osika, ktorý priblížil účastníkom výsledky niekoľkoročnej amatérskej výskumnej činnosti partizánskych vrážd na povstaleckom území, najmä v Rajeckej doline, Kunerade a na ďalších miestach a v obciach.

Na záver konferencie sa k zúčastneným prihovril jej najstarší účastník, deväťdesiatštyriročný František Marek, príslušník Zaisťovacej divízie a partizán v Taliansku, ktorý si zaspomínal na svoje osudy v rokoch 1944 – 1945, keď bol aktívnym účastníkom antinacistickej rezistencie v Ríme a v severnom Taliansku.

Maticný historik V. Kárpáty

Autorka knihy *Kronika emigrantky* má k Slovensku stále silný vzťah Slováci sa v Amerike presadili

Zhovárál sa Maroš M. BANČEJ – Foto: autor

Luba Haviarová-Ružičková odišla do USA spolu s manželom a trojročným synom pôvodne na tri mesiace, ktoré jej manželovi lekárovi poskytla istá nemocnica ako študijný pobyt. Do toho prišiel vstup vojsk Varšavskej zmluvy a rozhodnutie zostať v Amerike. Pani Luba sa postupne vypracovala na majiteľku cestovnej kancelárie, no na starú vlasť nezabudla. Jej kontakty so Slovenskom nabrali na intenzite najmä po roku 1989 a napokon vyústili do napísania zaujímavej knihy *Kronika emigrantky*, ktorú v týchto dňoch vydalo Vydavateľstvo Matice slovenskej. Rozhovor s touto šarmantnou a vitálnou paňou vám teraz prinášame.

• Máte veľmi vycibrený štýl písania. Miestami je dojemné, miestami humorné. Mali ste v minulosti ambície literárne tvoriť či už prózu, poéziu alebo literatúru faktu?

Formálne som nič nepísala. Túto knihu som napísala v angličtine a mala byť určená pre amerických čitateľov, kde aj vyšla. V škole som bola veľmi dobrá v slohu, lenže potom som sa tomu nevenovala. Študovala som, vydala som sa, mala som dve deti, odišli sme do zahraničia a akosi sa ďalej nedalo s tým pokračovať. Až keď mi deti odrástli, povedala som si, že by som mala napísať nejakú históriu pre rodinu, aby vedeli, ako sme žili na Slovensku, kde sú naše korene.

• Kniha je vedená ako denníkový záznam. Viedli ste si denníky? Z čoho ste vychádzali?

Nebudete mi veriť, ale nikdy som si nepísala denníky. No čím viac som písala, tým viac sa mi vybavovali detaily. Užasné detaily. Ja som si vedela spomenúť na veci, ktoré sa stali pred tridsiatimi rokmi. Úplne jasne som ich mala v pamäti.

• Mne z tejto knihy vyplýva, ale nie iba z tejto, aj z iných podob-

ných kníh, že Slováci majú v Amerike dosť vysoké percento úspešnosti.

Máte úplnú pravdu. Môžem vám povedať, že nepoznám Slováka, ktorý by nebol úspešný v Amerike! Poznáam veľa úspešných Slovákov, biznismenov, lekárov, advokátov. Všetci sa uchytili, lebo my vieme šetriť. My sme tu nevyšli z nejakých bohatých pomerov, vždy sme museli šetriť aj doma. A to sa prenieslo aj tam na tamjšie pomery. Žiaľ, moje deti už túto vlastnosť nemajú.

• Hovoríte krásnou, čistou slovenčinou. Keď ste písali túto knihu, mali ste niekedy problém nájsť ten správny výraz?

Žiaľ, mala. A moja prvá editorka pani Henterová, ktorú v knihe aj spomínam, mi hovorila, že rozmýšľam anglicky a píšem po slovensky, teda tá stavba vety nebola vždy správna. Doma sme rozprávali po slovensky, deti sú dvojjazyčné. Syn, ktorý sa narodil v Bratislave, mal tri roky, keď sme odchádzali, a potom o tri roky nastúpil do prvej ľudovej bez akejkoľvek znalosti angličtiny.

• Na Slovensko ste sa dostali

v sedemdesiatych rokoch ako turistická sprievodkyňa, ale aj ako majiteľka cestovnej kancelárie. Ako to na vás pôsobilo vtedy?

Použijem škaredé slovo – „buzerácia“, ktorá sa začala hneď na hranici. A potom, Bratislava sa mi zdala špinavá. Dnes už nie. Mne sa navyše zdala Bratislava dosť malá, ale keďže som rodená Bratislavčanka, neprekážalo mi to. Lenže môj syn, ktorý bol v Bratislave ako dvanásťročný a porovnával tú techniku, povedal, že toto je doba kamenná. Ale to už je teraz úplne zmenené a v rámci globalizácie je to úplne na rovnakej úrovni ako v Amerike. Akurát môžem povedať, že v Amerike sa veci ľahko vybavujú. Keď máte na niečo právo, ľahko to vybavíte. Tu nie. Tu keď ja mám ísť niečo vybrať, tak sa musím obrnúť pancierom. Napríklad som potrebovala vytláčiť niečo farebne a nikde mi to nevedeli spraviť.

• Vráťme sa k vášmu zámerskému pobytu. Po koľkých rokoch života v Amerike sa zmenil na lepší?

Môj manžel potreboval tri roky na rezidentúru, to znamená, aby sa mohol špecializovať na lekára internej

Luba HAVIAROVÁ-RUŽIČKOVÁ

medicíny, a potom ešte ďalší rok alebo dva, aby mohol mať riadnu špecializáciu. Takže polovica sedemdesiatych rokov. Potom to už začalo byť lepšie. Ešte chcem povedať, že v Amerike hrá veľkú úlohu imidž. Napríklad sme sa snažili si kúpiť dom a nemali sme ani na tú prvú splátku. V realitnej kancelárii sa nás opýtali, kde pracuje manžel. Povedali sme, že je lekár. A oni na to, že či máme sto dolárov. My hovoríme, že áno. A oni, že dajte zálohu sto dolárov a dom je váš. Len to, že bol lekár, vzbudilo takú dôveru. Lekári a farmári majú veľkú dôveru. Ostatné profesie menšie.

• A ako to vyzerá s medziľudskými vzťahmi? O Slovákoch sa stále hovorí, že sa málo usmievaajú.

Máte pravdu. Neusmievajú sa. Vy ste prvý, čo sa usmieva. Pokiaľ ide o Američanov, sú rôzni. Ľudia žijúci na severe sú na prvý dojem chlad-

ní, ale keď sa s nimi viac rozprávate, zmäknú a rozlejú sa ako kečup. Ja žijem južnejšie v Texase a tam sú ľudia takí slušní a takí ústretoví, až sa mi zdá, že to nemôže byť normálne.

• Vo svojej knihe píšete, že ste finančne pomohli veľkej časti vašej rodiny doma. Ako to je, keď porovnate medzigeneračné vzťahy v Amerike a na Slovensku?

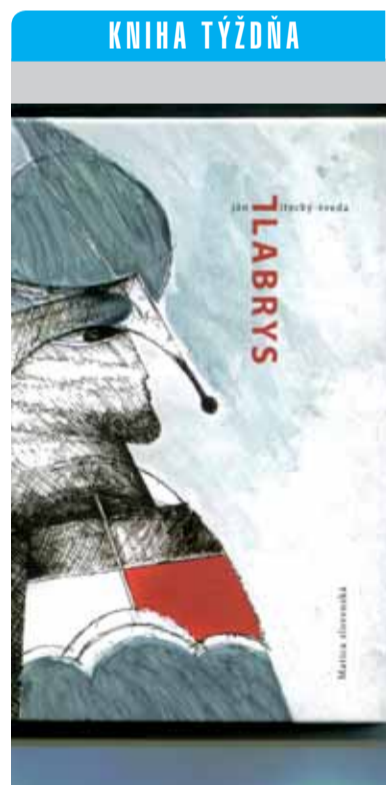
Myslím si, že v Amerike rodičia nepomáhajú deťom až tak ako tu. Tu sa staré mamy, ktoré sú na penzii, celkom venujú vnúčatám. V Amerike to takto nefunguje, pretože mladí ľudia v Amerike keď pracujú, majú dosť peňazí na to, aby si mohli zaobstarat opatrovateľku. A ešte niečo. Dosť sa tam migruje za prácou, a tak rodiny sú často ďaleko od seba. Ja som jedna z tých šťastných, ktorá má deti desať-päťnásť minút od domu, kde bývam. Ale Američania často robia raz do roka stretnutia celej rodiny, keď pricestuje na jedno miesto celé príbuzenstvo. No taká fyzická pomoc a väzba v rámci rodiny, ako ju poznáme u nás, u nich nie je.

• Odkaz vašej knihy by som zhrnul do vety: Nezabúdajme na to, čo bolo, a nebojme sa toho, čo bude.

Presne tak. Práve na to som chcela poukázať, že keď chcete, tak môžete dokázať v Amerike všetko. Len treba mať víziu. Na druhej strane, každý by si mal pamätať, odkiaľ je. Veď predčo by sme mali zabúdať na svoje korene? Prečo by sme mali zabúdať na to, odkiaľ sme prišli? Môžeme to použiť aj ako výhodu pre svoj budúci život. Ja som sa na Slovensku naučila určitý spôsob života, ktorý mi veľmi pomohol v Amerike. Nikdy nezabudnem na to, odkiaľ som prišla. Nikdy.

Od ženy chcem, aby nosila budúcnosť

Ján Litecký Šveda: Labrys, Vydala Matica slovenská, Martin 2013

V tvorbe Jána Liteckého Švedu je priam gýčovito zapísaný jeho genóm. Ľahkosť bytia sa u neho dá nahmatáť aj v okovách neľudských režimov. Hoci jeho duša prahla po umení a filozofii, vyštudoval exaktné vedy. Musel, režim ho usmernil. Jeho otec bol absolútnym odporcom komunizmu, takže tak...

Múzy však inžiniera neopustili. Naopak, dodnes má svoju kapelu a výdatne prispieva svojimi esejami do slovenských periodík. Je neúnavným vyhladávačom autorov, ktorí majú ľudstvu čo povedať. Aj Slovákom. Labrys je zrkadlom jeho duše, rámom osobnosti. V útlej zbierke básní nájdeme Prévrtovu metaforu i Baudelairov realizmus. Je však neskutočne súčasný. Pre niekoho nepolapiteľný, čo súvisí s výstavbou jeho ega. Nepodplatiteľné, slobodné a ako také pre mnohých súčasníkov nepochopiteľné. Neprináša mu materiálne výhody, skôr naopak. Pritom ľahkosť bytia vykúka z každej jeho básne. V Len tak dáva nazrieť do svojho vnútra. Píše: Mám príliš rád malé deti, aby som bol neopatrný, mám príliš rád hebkú zvieraciu kožušinu, aby som sa nevedel len tak povolať...

Vyznanie lásky v podaní Liteckého Švedu má zvláštny nádych. Teší sa na to väzenie na samotke a doživotne. Obrazy života ukladá s neuveriteľnou grációznosťou do písmeniek a viet. Čaruje a očarúva. Ženy v jeho blízkosti to iste nemajú ľahké. V básni Čo chcem od ženy sa vyznáva: Od ženy nechcem, aby mi vysvetľovala nominalizmus, ale – môže byť. Od ženy nechcem, aby mi upresňovala Heideggerov slovník, ale – prečo nie? Ani nechcem, aby mi radila, ako mám bojovať proti pozitivistom, hoci – môže sa stať. Od ženy chcem, aby mi nosila budúcnosť, nevyformovanú a plnú nádejí v plači novorodeniatok, a ako bonus, aby sa občas na mňa usmiala, hoci aj medzi dvomi vetami o kauzalite.

Eva ZELENAYOVÁ

MEDAILÓN

Profesor Ján Andrej Segner, Michalská 7, 811 01 Bratislava – tak by sa dnes písala adresa jedného z najväčších vynálezcov na úsvite novoveku. Ak náhodou budete v centre Starého mesta, pristavte sa pri kúrii Segnerovcov – že ste správne, potvrdí vám tabuľa v latinčine. Z otcovej strany boli Segnerovci emigranti z Talianska, v Prešporoku však žili vyše dvestopäťdesiat rokov. Otec sa živil ako obchodník a vlastnil aj jeden z mlynov v údolí riečky Vydrice – letá ich syn trávil práve tu. Odmala mohol sledovať fascinujúci pohyb vodného kolesa a rozmýšľať o tajomstve pohonu.

Skvelý vynálezca vodných turbín

Už na gymnáziu vynikal najmä z matematiky a fyziky. V roku 1725 sa zapísal na lekársku fakultu v Jene, ale zároveň navštevoval aj prednášky z fyziky a matematiky na prírodovedeckej fakulte. V roku 1730 promoval a otvoril si ordináciu v Debrecíne, lekárska prax ho však neuspokojovala. Po dvoch rokoch sa vrátil do Jeny dokončiť štúdium fyziky. Podporoval ho v tom ich rodinný priateľ, cisársky dvorný matematik a kartograf Slováč Samuel Mikovíni. Nemal ani tridsať rokov, keď mu jeho vlastná alma mater – univerzita v Jene – ponúkla miesto profesora matematiky. Odtiaľ nastúpil za vedúceho katedry fyziky chýrnej univerzity v Goettingene, pôsobil tu dvadsať rokov a svoju vedeckú kariéru završil na univerzite v Halle, kde prednášal až do svojej smrti v októbri 1777. Umrel ako uznávaný sedemdesiatročný vedec, člen najvýznamnejších akadémií v Petrohrade, Londýne a Berlíne a radca pruského kráľa Fridricha II.

Segnerove objavné matematické vyjadrenia a prevratné technické vynálezy poslúžili rodiacemu sa priemyslu v nespočetných smeroch. Najväčší význam mali jeho vynálezy v teórii a konštrukcii vodného pohonu strojov. Vynášiel, skonštruoval a prakticky dokázal prevratne vyššiu efektívnosť tzv. Segnerovho kolesa, z ktorého rúrami vytekala voda a jej tlak otáčal kolesa opačným smerom – to bol objav všetkých budúcich reaktívnych motorov. Na tomto princípe nepoháňal len mlyny, ale najrozličnejšie sústavy strojov rodiaceho sa priemyslu, napríklad obrovské lisy na olej, píly, kovospracujúce zariadenia a podobne. Bol aj autorom prvej vedeckej teórie šírenia svetla, exemplárne dokázal antické matematické poučky, napríklad Pytagorovu vetu... Bratislavčan Ján A. Segner bol skutočnou osobnosťou svojich čias. (JČ)

HUMORESKA

Aj keď si sem-tam zafilozofujem, prišiel som už dávnejšie na to, že termín „na večné časy“ nemôžem uchopiť. Ani filozoficky, ani sedliackym rozumom. Minule som pozeral nejaký populárno-vedecký program a tam ma sympatický chlapík presviedčal, že vesmír raz zrejme zanikne a s ním skončí aj čas. Potom akéže to večné časy. Ja viem, znie to ako heslo celkom úderne, veď sme ho čo pamätníci niesli na 1. mája na transparentoch. Večné časy tam boli spomínané v súvislosti so ZSSR a ešte podčiarknuté ráznym: a nikdy inak! Teraz si s odstupom času

myslím, že len zlyhanie tohto hesla bráni dnes istým ľuďom, aby neprevolávali: S USA na večné časy a tak ďalej. Večné časy totiž vychádzajú z nekonečna, a ako hovorí klasik, nekonečná

chytali Viedeň. Teraz si ich môže užiť každý a niektorí si ich aj pochvalujú. Keď sa na Slovensku začínalo s komerčným vysielaním, mohli ste sa počas reklamného bloku nanajvyš tak pozrieť

né prijímače, ktoré zachytia, že ste sa počas reklamy vzdialili a za trest sa na dve hodiny nezaštartovateľne vypnú. Odsakovať si budete môcť iba počas filmu, čím sa naplní heslo môjho

le je blok reklám na erotické linky. Reku nech sa junáci pozabávajú, keď ich už hormóny tlačia. Pri správach o tragických haváriách sa stále častejšie zjavujú viac či menej nápadné reklamy na poisťovne, no a zlatú medailu má u mňa správa o smrti istého nášho významného umelca. Hneď pod ňou totiž boli rovno dve reklamy na pohrebné ústavy. Skrátka, reklama sa nám rozpína ako vesmír, aj keď o tom druhom sa vedci ešte stále hádajú. Takže keď sa oblúkom vrátim k úvodu, tak nekonečná môže byť nielen ľudská hlúposť, ale aj reklama. Ba dokonca mám silné podozrenie, že jedno s druhým úzko súvisí.

Marek DANKO

S reklamou na večné časy... a tak ďalej

je iba ľudská hlúposť. O nejakom čase v jeho výroku nie je ani slovo. Ale aj nekonečnosť môže byť všelijaká.

Minule mi syn hovorí: „Vypni už ten televízor. Kto sa má na tie nekonečné reklamy pozerať?“ Neváži si mladencem ponovembrové výdobytky. Veď voľakedy mohli šťavnaté reklamy sledovať v televízii iba šťastlivci, ktorí

do chladničky, prípadne si galo-pom odbehnúť na WC. Dnes už poniektorí fiškusi stihnú prípravu praženice, prípadne slaninky s vajčekom, otvoríť si novú fľašu dobrého nápoja, ba aj na pohodlnú návštevu toalety sa čas nájde. Lenže pri dnešnom technickom pokroku a vplyve reklamných agentúr nie som si istý, či čochvíľa nebudú inteligent-

známeno: „Nechápem, prečo mi prerušujú reklamu nejakým filmom.“

Ani tlačenej médiá neostávajú pozadu. Reklamami sa to v nich len tak hemží. Predpokladám, že ich umiestňujú grafici po dohode s vedúcim vydania, a časť to musia byť ľudia so zvláštnym zmyslom pre humor. Pod článkom o mládežníckom futba-

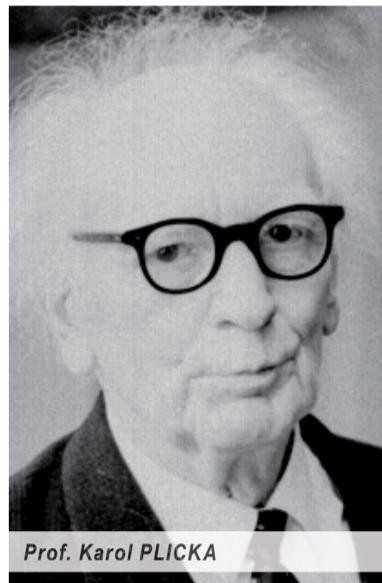

Pred 120 rokmi sa narodil matičiar – národný umelec prof. Karol PLICKA

Vravel: Som mužom deviatich remesiel

Ján ČOMAJ – Snímky: archív redakcie

Dožil sa plodných deväťdesiatich dvoch rokov, počas ktorých nielen vytvoril mohutné etnografické, fotografické a filmové dielo – z väčšej časti na Slovensku, ale ešte za svojho života mohol sledovať rozkvet slovenského ľudového umenia, ktoré miloval, obdivoval a venoval mu veľkú časť svojho života. Svojím talentom a úsilím zasiahol do celej národnej kultúry, vedy a školstva, teda do sfér, v ktorých pôsobil. Národný umelec profesor Karol PLICKA. Píšem ho s „o“ v krstnom mene, lebo tak si meno písal, keď nadobudol pocit, že ak už nie rodom tak svojím dielom patrí aj Slovensku.

Prof. Karol PLICKA

V našom umení sa začal prejavovať od prvých návštev Slovenska po vzniku prvej republiky a veľmi skoro ich zamenil za dlhodobý pobyt. Jeho umeleckú dušu slovenská krajina, ľudia, tradičná architektúra, nekonečná pestrosť krojov, piesní a všetkých podôb folklóru doslova ohúrili a mladý muž sa im naveky upísal sústredeným záujmom, mnohostranným talentom a odbornosťou. Slovensku a jeho umeniu sa potom dve desaťročia venoval ako výtvarník, fotograf, kameraman, filmový režisér, etnológ, zberateľ, hudobník a vysokoškolský pedagóg. Menej sa už vie, že keď pre svoj český pôvod musel začiatkom roka 1939 Slovensko opustiť, s plným svojím zánietením sa venoval českej kultúre a v povojnovom období zanechal aj v nej trvalé stopy – napríklad bol jedným zo zakladateľov Akadémie múzických umení v Prahe i osobitnej Filmovej akadémie (FAMU). Sám sa označoval za muža deviatich remesiel.

■ UMELECKÉ ZRENIE

Narodil sa pred sto dvadsiatimi rokmi – 14. októbra 1894 vo Viedni v rodine obchodníka. Umelecké sklony mu sudičky dali do kolíky. Päťročný sa stal členom reprezentatívneho detského speváckeho zboru Wiener Sängerknaben, v júnáckom veku dokonca Dvornej opery vo Viedni (istý čas tu bol aj členom jej orchestra). Lákal ho maľovanie a už v študentských rokoch sa prejavil aj v novom odvetví výtvarníctva – vo fotografii. Otcovi ako obchodníkovi sa takáto kariéra nevidela, už sa zdalo, že mladícke umelecké sny zostanú naozaj len snami, najmä keď pod otcovým tlakom začal učiť – vtedy sa mladý Plicka zoznámil so Slovenskom. A bolo rozhodnuté. Nad otcovým úsilím, aby mal zo syna pána učiteľa (tým bol rok či dva), ale aj nad lákadlami rozličných druhov umenia zvíťazilo opojenie slovenským folklórom a on sa mu venoval ako objaviteľ, zberateľ a zaznamenávač – veď práve vďaka Plickovej fotografii a filmu sme si naveky uchovali podobu nášho ľudového umenia ešte v rajskej čistote, civilizáčnym chaosom nepoškvrnenom štádiu.

■ S POŽEHNANÍM MATICE

Úrodnou pôdou, na ktorej mohol mladý nadšenec a profesionál zároveň uskutočniť svoj sen naveky zaznamenať nádheru a kolorit slovenského folklóru, sa stala od roku 1924 Matica slovenská. Ako tridsaťročný, všestranne pripravený nastúpil za odborného referenta jej národopisné-

ho oddelenia. Prvé, čo tu v krátkom čase vybudoval, bol perfektný archív dokumentárnych fotografií, zaznamenávajúci život dedinského človeka z najrozličnejších uhlov pohľadu a v najrozmanitejších situáciách – na poli, v lese, pri stavbe obydlia, pri pasení stáda, v chráme Božom, na jarmoku aj na zábave, pri detských hrách, vynášaní Moreny, liatí olova, svätých ohňoch, krste, pytačkách, na svadbe aj na cmiťeri. Bol najvyšší čas zaznamenať to na večné veky – útok civilizácie na prírodné a prirodzené prostredie jednoduchého človeka bol prisilný, aby sa mu to v takejto čistej podobe darilo o desať rokov neskôr. Čo v archívoch nenašiel – a bolo toho veľa – nasnímal sám, od roku 1926 okrem aparátu aj filmovou kamerou. Dnes si možno ani neuvedomujeme, aký poklad pre národné dejiny vtedy Matica slovenská a jej mladý Karol Plicka vytvorili!

■ SVETOVÉ UZNANIA

Prácu pre archív obyčajne vie v danej chvíli oceniť len niekoľko zasvätených ľudí, svet sa o nej dozvedá často o generáciu či generácie neskôr. To si aj mladý Plicka uve-

nejednej rodinnej knižnice. To však už mal Plicka na svojom konte niekoľko vážnych uznaní. Desať rokov predtým nakrútil prvý umelecko-dokumentárny film Po horách, po dolách a v roku 1928 aj svoj najznámejší film Slovensko spieva. Obe snímky mali až nečakaný zahraničný ohlas. Filmy, ktoré nakrútil človek bez vespelého technického zázemia a bez veľkého štábu asistentov a technikov, obyčajne sám, niekedy s jedným – dvoma nadšencami, získavali vážne svetové ocenenia. Ten prvý okrem iného zlatú medailu na svetovej výstave fotografického a filmového umenia vo Florencii a Zem spieva na benátskom Biennale v roku 1934 najvyššie uznanie – Cenu mesta Benátky.

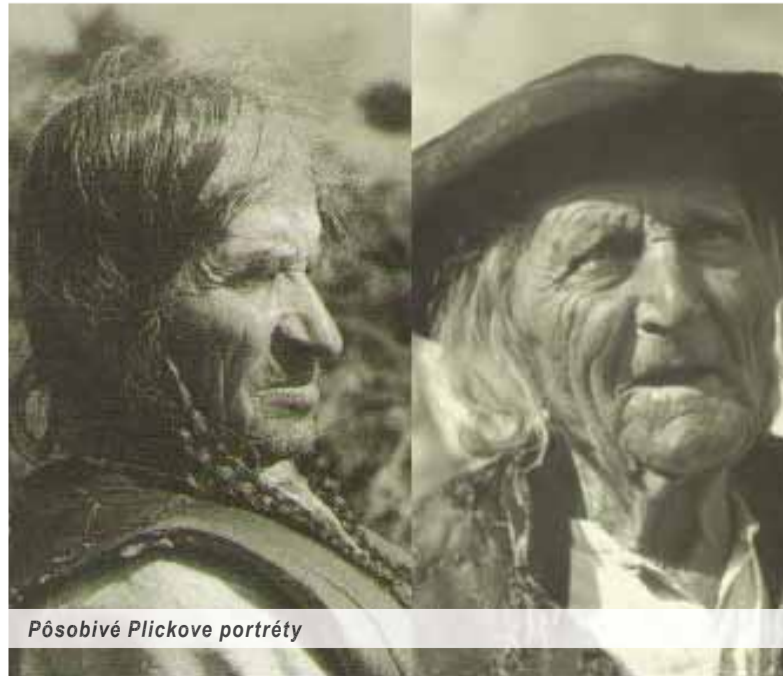
■ NEÚNAVŇÝ ZBERATEĽ

Tieto údaje nájde čitateľ o Plickovi kdekoľvek, v každej encyklopédii, na internete či v štáti o dejinách slovenskej fotografie. Čo je však pre svet menej zaujímavé, ale pre slovenskú etnológiu kľúčové, to sú Plickove zásluhy v zberateľstve, najmä z rokov pôsobenia v Matici slovenskej. Už vtedy, tridsať až štyridsaťročný bol medzi národopisca-

domoval. Cítil potrebu preniesť svoje nadšenie z krás slovenského ľudu, krajiny a umenia hneď, zainteresovať nimi súčasníka, prebudiť v ňom vzťah k týmto hodnotám. Tak sa s vedením Matice a jej národopisným odborom dohodol na vydávaní cyklov pohľadníc o krajine, tradičnej architektúre, ľudových krojoch, zvykoch, hrách..., v rokoch 1924 až 1926 vyšlo dvanásť takýchto cyklov. To už sa Karol Plicka stával pojmom a sám sa cítil aj na knihu – ale až v roku 1937 vychádza jeho reprezentatívna kniha Slovensko, ktorá je dodnes ozdobo-

mi najpopulárnejšou osobnosťou slovenského folklórneho zberateľstva. Túto prácu nevidno, nesleduje ju tlač, často jej nevenujú pozornosť ani zamestnávateľia, je to koniček nadšenca, ktorý takto trávi soboty, nedele, sviatky a dovolenky – na dlhých peších cestách po kraji, s notovými osnovami, so skicárom, zápisníkom, s ceruzkou a fotoaparátom. Plicka mal profesionálne predpoklady zaznamenávať hodnoty ľudovej tvorby všestranne – krásne kreslil, bol vzdelaným muzikantom, mal vzťah k literatúre, a teda aj ľudovej sloves-

Pôsobilé Plickove portréty

nosti, fotografoval. Univerzálny zapsovateľ. Azda nikto pred ním ani potom to nerobil tak všestranne. Zaznamenával si texty i notový zápis ľudových piesní, zbieral ľudové rozprávky a miestne povesti, zachytával detské hry – aj s náčrtmi pohybu, fotografoval poslednú generáciu ľudí, ktorí chodili do práce, na roľu i do kostola ešte v ľudovom kroji, zmapoval azda všetky typy slovenskej ľudovej architektúry, dané prírodným okolím, konfiguráciou terénu a materiálými danosťami kraja, skicoval si výrobné nástroje, prekvapivo ergonomické i estetické, ako vzdelaný muzikológ dokázal, že mäkké „antické“ stupnice slovenských ľudových piesní sú rýdzo domáceho pôvodu a pochádzajú z melodiky pastierskych píšťal. Plicka je pokračovateľom nadšencov zberateľov slovenského ľudového umenia od štúrovských čias, ale jednoznačne aj zakladateľom vedeckého štúdia slovenskej ornamentiky, a najmä slovenskej ľudovej piesne. V tom poslednom pokračovali mnohí, možno aj odborne pripravenější – Tonkovič, Andrašovan, Urbanec..., ale klasikom zostáva Karol Plicka.

■ MUZEÁLNY PRIEKOPNÍK

A má ešte jeden primát. Neštudoval muzeológiu, múzeá v jeho čase aj na Slovensku od začiatkov Matice a Muzeálnej spoločnosti slovenskej, od bratov Reussovcov, Francisciho, Andreja Kmeťa... prešli už dlhou cestou zdokonaľovania, nikto však pri budovaní etnografických muzeálnych zbierok nepostupoval tak komplexne ako v tom čase Národopisný odbor Matice slovenskej a martinské Slovenské národné múzeum – práve zásluhou Karola Plicku. On na tejto pôde inicioval vznik muzeálneho fondu ľudovej kultúry a ideu postupne realizovali jeho žiak prof. Martin Slivka, neskorší riaditeľ múzea Igor Krištek a neter profesora Plicku, etnologička a výtvarná fotografka Ester Plicková. Najväčšiu časť múzea tvoria zbierky a diela Karola Plicku. Expozícia nesie jeho meno a je umiestnená v Prónayovskom kaštieľi v Blatnici, asi dvadsať kilometrov od Martina.

■ PRAŽSKÁ TVORBA

Ako sme spomenuli, vojnu strávil Karol Plicka v Prahe – po vojne sa pohyboval tam i tu. Hovorili sme, že inicioval vznik vysokej školy fotografie a filmu – pražskej FAMU, treba spomenúť, že Prahu a Česku venoval aj niekoľko svojich fotografických publikácií: Praha kráľovská (1940), Vltava (1957), Pražský hrad (1959), The golden City (1965), Procházky Prahou (1976) a Vlast líbezná (1979).

Trvalú stopu však zanechal na svojom milovanom Slovensku. Jeden z českých etnológov to vyjadril slovami: „Právom sa hovorí, že po Mánesovi Karol Plicka ako druhý majster objavil vrodennú noblesu, ušľachtilosť a večnú mladosť slovenského ľudu.“

To je pekná veta. O Plickovi. Aj o nás.

Široká slovenská verejnosť z tvorby Alfonza Bednára pozná najmä skvelé filmy zväčša si ani neuvedomujúc, kto je autor ich scenárov. Pri spisovateľovej storočnici spomeňme aspoň najznámejšie: *Slnko v sieti*, *Organ*, *Tri sestry* a štvordielny televízny film *Moje kone vrané*. Keď Bednárovi vrstovníci (D. Tataraka, K. Lazarová, H. Zelínová...), dokonca aj mladší kolegovia (V. Mináč, P. Karvaš, L. Ťažký), mali už za sebou kopec kníh, o ktorých sme sa učili aj v škole, autor dozrieval – do štyridsiatky mu vyšli len dve zbierky próz pre deti – *Strom* a *Márne chuťky* (1949 a 1950).

Storočnica prozaika
Alfonza Bednára

Po štúdiách na bratislavskej Filozofickej fakulte bol profesorom slovenčiny na gymnáziách v Liptovskom Mikuláši a Bardejove, pracovníkom poverenictva informácií a knižným redaktorom vydavateľstva Pravda – a šetril si literárnu invenciu. Prozaikom to dlhšie trvá ako básnikom a hlbavému A. Bednárovi ešte dlhšie ako výbušnejším kolegom. Keď mu však v roku 1954 – uvedomme si, že v čase vrcholenia tzv. socialistického realizmu – vyšiel román *Sklený vrch* (1954) s reálnym a kritickým pohľadom na SNP a o dva roky aj novely *Hodiny* a *minúty*, bystrí čitatelia spoznali. Do slovenskej literatúry vstúpil rozľadený autor s rovnou chrbtovou kosťou a so vztýčenou hlavou. Slúži ku cti vtedajšiemu vedeniu slovenského filmu, že si ho povšimli, riskovali prejavu nevôle stranického vedenia a vzali ho na Kolibu do tímu dramaturgov. Našťastie sa práve začal odmäk – na Slovensku sa skraja šesťdesiatych rokov pomaly rodí to, čo sa neskôr vo svete nazve *Pražská jar*.

Napriek tomu, že film vie zhltnúť celého človeka, začína sa plodné spisovateľovo obdobie a vzniká košaté prozaické dielo Alfonza Bednára, literárne hodnotné, čitateľsky príťažlivé a spoločensky významné: rozsiahly román *Hromový zub*, koncipovaný ako prvý diel veľkého štvordielneho cyklu o osudoch slovenského roľníka v pohnutom 20. storočí – už druhý diel *Deravý dukát* však cenzúra zošrotovala a cyklus vyšiel až po novembrovom prevrate ako *Role I. – IV.* Bednárov dramatický obraz nezákonnosti, ktoré zasahovali do života drobných ľudí na dedine, neľudskosť útlaku – to bolo pre režim prisilné sústo. Vyšlo však veľa iných Bednárových kníh, umelecky silných a pútavých, až po posledný román *Osamelý havran* a posmrtné vydané dielo *Veniec na taniery*. Spomeňme aj jeho preklady moderných anglických a amerických autorov a je to ako s jeho filmami, mnohé z tých románov ste čítali bez toho, aby ste si všimli, že ich prekladal majster prózy Alfonz Bednár, ktorý sa narodil práve pred sto rokmi – 13. októbra 1914 v Neporadzi.

(jč)

Kurimčania formujú novodobú jarmočnú tradíciu aj s matičnou podporou

Haliganda i rozprávkový automat

Dana LASTIVKOVÁ, Marta MIHOKOVÁ – Foto: Stanislav HORVAT

„Keď dnes dedinou rodnou chodím, túžba ma sprevádza, spomienka ma vodí,“ toto sú slová, ktoré odzneli z úst Kurimčanov a rodákov, ktorí prišli uprostred septembra do Kurimy – obce na hornom toku Tople v okrese Bardejov, na tretí ročník novodobého jarmoku Na Varošu a uvedenie nového nosiča Folklórneho súboru Kurimjan, nahraného s vynikajúcou ľudovou hudbou Stana Baláža.

Na krste nového nosiča FS Kurimjan

Kurimčania, ktorí žili v „mesačku“, čo vždy budilo záujem okolitých panstiev – najmä vlastníkov Makovice a hradu Zborov, dostali právo na výrobný jarmok už v hlbokom stredoveku – v polovici 16. storočia, a Varošom nazývali námestie pri kostole, kde sa jarmoky konali. Po-

stupne ich počet rástol až na štyri v kalendárnom roku. Túto tradíciu v Kurime súčasníci oživujú aj za pomoci Matice slovenskej.

■ NA GAZDOVSKOM DVORE

Krojovaný sprievod Varošom, spev, dobrá nálada, nedočkaví di-

váci, rozprávková megabábka z rozprávkovej Haligandy a bubeník, ktorý po dedine vybubnovával slávnostný chýr – to bol kolorit aj nedávneho kurimského jarmoku, ktorý v nevšednej atmosfére, podporenej účasťou mnohých vzácných hostí aj z družobnej gminy v Poľsku, otvoril starosta obce Ján Bartoš.

Po jeho uvítacom príhovore zazneli na gazdovskom dvore pesničky Kurimjana. Speváci rozospievali aj obecnosť, oživilo spomienky na rodnú dedinu, potešili ľudí, ktorí nešetřili potleskom aj pri vystúpení Bartošovských dzivkoch a parobkoch i ľudového rozprávača baču Gajdoša. Jarmoku prialo aj krásne snečné počasie. Návštevníci mohli vidieť kováčske umenie Jozefa Tvardzika – syna kurimského kováča, mladých rezbárov s majstrom Jánom Hajdukom, obdivovať obrazy šikovného kurimského rodáka Mareka Hvišču. Je chvályhodné, že každý remeselník odovzdáva svoje skúsenosti a zručnosti aj mladej generácii. Jarmočníci mohli navštíviť tiež kurimské ľudové múzeum, o ktoré sa vzorne stará a pravidelne dopĺňa Adam Dziacky. Atrakciou gazdovského dvora bolo i poľnohospodár-

ske náradie, používané v minulosti na gazdovstve, ako aj živé koniky, o ktoré sa stará Benedikt Urda, žiak základnej školy v Kurime. Na jarmoku si svoje miesto našli i herci z divadla Haliganda, ktorí pod vedením Mgr. Romana Sorgera predstavili deťom dve interaktívne rozprávky z ich projektu Rozprávkový automat.

■ VÝBORNÁ NÁLADA

O dokonalú jarmočnú atmosféru sa postarali jednotlivé organizácie, občianske združenia a podnikatelia. Pre jarmočníkov pripravili kulinárske dobroty – kysnuté koláče, guláš z diviny, pravú kurimskú mačanku, držkovú polievku, pečenú klobásu, chutné syry a iné lákadlá tradičnej kuchyne. Hlavným programom Dňa Kurimy však bolo uvedenie nového CD FS Kurimjan V Kurime na Varošu, ktorý domáci folkloristi nahrali s vynikajúcou ľudovou hudbou Stana Baláža. „Od môjho mala, malička tiahla mi hlavou pesnička. Clivá i veselá, láskou rozochvená. Má veľa tónov, nie je nemá. Má slzy, smiech, má nežné slová.“ To všetko majú aj pesničky Kurimjana na novom nosiči...

Bohatý jarmočný kolotoč s oživením národopisných zvykov, uchovávaním a propagáciou hornošarišského folklóru by sa v Kurime nekrútil, keby ho nerozhýbali miestni občianci organizátori i sponzori. Veľké podakovanie si zaslúžia všetci, čo sa podieľali na zorganizovaní jarmoku Na Varošu. Sme radi, že môžeme vyzdvihnúť aj podporu Matice slovenskej. Pevne veríme, že všetci návštevníci si odnesli len tie najkrajšie dojmy a trvalé spomienky na vďačných a pohostinných ľudí v Kurime, ktorí milujú krásne ľudové piesne.

Na troskách monarchie nevznikol len nový štát, ale ožila aj Matica slovenská

Obnova ustanovizne po roku 1918

René ŠKANDÍK

Matica slovenská tvorí pevnú a neodmysliteľnú súčasť histórie Slovákov a Slovenska. Svojimi dejinami vytýčila významné periodizačné medziny. Jeden z nich predstavoval vznik Česko-Slovenska v roku 1918, po ktorom, na základe všeobecnej (spoločenskej aj politickej) požiadavky, nasledovalo oživotvorenie Matice slovenskej. Pripomeňme si, že sa tak stalo štyridsaťštyri rokov od jej násilného a nezákonného zatvorenia maďarskými úradmi, počas ktorého úlohu a poslanie Matice preberali martinské národné spolky ako Živena, Muzeálna slovenská spoločnosť a Knihtlačiarsky účastinný spolok.

Opätovnému vzkrieseniu, ktorého sa Matica slovenská dočkala na začiatku druhého roku existencie Česko-Slovenska a ktoré si v súčasnosti pripomíname jeho deväťdesiatym piatym výročím, predchádzalo niekoľko zásadných historických momentov súvisiacich s domácim i so zahraničným slovenským odbojom.

■ NAPLNENIE TÚŽOB

Na troskách rakúsko-uhorskej monarchie a končiacej vojny začali sa realizovať snahy Slovákov o vytvorenie spoločného štátu s Čechmi. Tie vyvrcholili 30. októbra 1918 vyhlásením martinskej deklarácie, ktorou sa Slovensko pripojilo k samostatnému česko-slovenskému štátu. Významným aktom vlády, ktorú na Slovensku zastupoval minister s plnou mocou pre správu Slovenska MUDr. Vavro Šrobár, bolo zrušenie zákazu činnosti Matice slovenskej a jej prinavrátanie. Udialo sa tak na základe ministerského nariadenia č. 1 z 1. januára 1919. Druhým Šrobárovým nariadením prevzal turčiansky župan Igor Dulla matičný majetok a súčasne dostal poverenie vykonať potrebné administratívne úkony pre jeho prinavrátanie do rúk Matice slovenskej.

V Matici vznikol prípravný komitét, ktorý s tridsiatimi tromi žijúcimi matičnými členmi pripravoval jeho oživotvorenie. V prípravnom výbore pracovalo šesť členov: Matúš Dula, Gustáv Izák, Jozef Škultéty, Otto Škrovina, Miloš Vančo a Štefan Krčméry. Poslední traja boli poverení vypracovaním stanov s požiadavkou, aby sa čo najvernejšie

pridržiavali pôvodného dokumentu. Návrh nových stanov publikovali 15. februára 1919 v Národných novinách, kde matičný program bol definovaný nielen v rovine vedeckej činnosti, ale i širšej osvetovej práce. Podľa prijatých stanov bola Matica slovenská osnovaná na spolko-vom základe, čím sa opätovne hlásila k demokratickým princípom. Okolo poslania Matice slovenskej verejne prebehla otvorená diskusia, či pôjde len o jej vedecký charakter alebo sa bude venovať aj osvetovej práci. Polemika sa preniesla aj na stránky Národných novín. Tu sa ozývali hlasy, že nie je v silách ustanovizne pojať taký obsiahly program, vrátane osvetovej činnosti, navyše táto ma-

tičná tradícia začala byť spochybňovaná. Do diskusie prispieval hojne aj jeden z zostavovateľov matičných stanov Štefan Krčméry. Presadzoval myšlienku o Matici ako celonárodnej inštitúcii, ktorá bude „len pre jedno: pre osvetu, a to pre osvetu celého národa. Len pre ňu by Matica pracovala, a to rovnako vedeckým perom ako ľudovým perom, ako živým slovom“. Pripomenul tradíciu miestnych matičných odborov zapracovanú už v návrhu prvých stanov a funkciu matičného jednatela. Aj takto Krčméry oponoval tvrdeniam, že v matičnom programe absentuje tradícia šírenia osvetu na Slovensku. Na druhej strane stále nabalal na premyslené kroky pred valným zhromaždením.

V tom čase prišiel so zaujímavým návrhom inštitucionalizovania osvetu lekár a publicista Ján Záturecký. Navrhol pre jej ukotvenie založiť celoslovenskú organizáciu s názvom Slovenská národná jednota, kde mali byť zjednotené všetky kultúrne spolky na Slovensku. Ďalej sa perspektívne rávalo, že bude na Slovensku zakladať miestne pobočky riadené z ústredia zriadeným v Martine. Zátureckého plán sa nakoniec ukázal ako nereálny. Niektoré konštruktívne návrhy, ktoré priniesla diskusia, sa stali súčasťou konceptu matičnej programovej orientácie.

■ HISTORICKÝ KROK

Oživotvorenie Matice sa malo konať 29. marca, čo prekazil vpád maďarských vojsk Bélu Kuhna na Slovensko. Ďalšie valné zhromaždenie, usporiadané 5. júna, sa zmenilo na neformálne stretnutie priaznivcov Matice, kde sa rokovalo o jej stanovách a úlohách.

Oživotvorujúce valné zhromaždenie sa konalo 5. augusta 1919 v Turčianskom Svätom Martine. Na slávnostnom verejnom zhromaždení sa v tento deň popri početných oficiálnych štátnych a spolkových delegáciách zhromaždilo vyše šesťtisíc ľudí, prevažne z okolitých turčianskych dedín. Prítomní boli aj predstavitelia česko-slovenskej vlády a minister V. Šrobár, ktorý bol poverený zastupovaním protektora Matice, prezidenta T. G. Masaryka. Zhromaždenie schválilo nové stanov MS a zvolilo nových matičných funkcionárov, vrátane dvadsiatich štyroch členov výboru MS. Predsedami MS sa stali P. O. Hviezdoslav, Vavro Šrobár, Richard Oswald a Matúš Dula. Valné zhromaždenie sa nieslo v duchu bratstva Slovákov a Čechov, ktorí vyjadrili túžbu žiť v spoločnom štáte. Význam tejto udalosti nemožno podceňovať, najmä ak uvážime, že od začiatkov novovzniknutej republiky neustále prebiehali snahy o pripojenie Slovenska zo strany Maďarska. Matica slovenská týmto historickým krokom nastúpila na svoju cestu v novodobých dejinách, počas ktorých dostala možnosť pokračovať aj v naplnení svojho pôvodného programu, teraz však už bez obmedzení a prekážok.

Podakovanie k národnému sviatku Sedembolestnej Panny Márie

Po Roku sv. Konštantína-Cyrila a Metoda (2013) sa vraciame v Roku Sedembolestnej Panny Márie, Patrónky Slovenska, Slovákov vo svete (2014), spojeného s celoročnými mariánskymi púťami, najmä Národnou púťou 15. septembra 2014 do národnej svätyne, baziliky (basilica minor) v Šaštíne.

Pripomíname si štyristopäťdesiate výročie zázračnej sošky – piaty, päťdesiate výročie vyhlásenia šaštínskeho chrámu za baziliku minor (pápež Pavol VI.), oficiálne vyhlásenie Slovenskej cirkevnej provincie Vatikánom v roku 1977. A nielen to. Pripomíname si máriofilov – Slovákov na celom svete. Pamätáme na obete a obeť Slovákov v zámoří, Európe, na zahraničné misie, chrámy, kláštory, mariologické umelecké diela, súsošia po celom slovenskom svete, artefakty nedocenených hodnôt, pri ktorých sa po tieto dni stretávajú Slováci, ich priatelia, duchovní, predstavení.

Vyslovujeme preto najstaršej národnej, kultúrnej, vedeckej a spoločenskej ustanovizni Slovákov celého sveta Matici slovenskej na Slovensku, akiste aj v mene tisícov matičiarov a zahraničných Slovákov, podakovanie a uznanie za ich prínos do šírenia – aj tejto – národnej tradície, mariánskej úcty, koreniacej v časoch sv. Cyrila a Metoda...

Čtíme si vzťah k mariánskej tradícii aj u ďalších Slovákov, protestantských, kresťanských denominácií vo svete a vyslovujeme vieru, že vo vzájomnej ekuméne posilíme našu národnú a duchovnú spolupatričnosť na rovnicu „národnosť a nábožnosť sú sestry“...

Ave, Mária!

Jozef Šimonovič, v. r.,
Stanislav Bajanič, v. r.
Bratislava 12. 9. 2014

Matičná Belduart Foto 2014

Spojená obec Belá-Dulice leží v nádhernom prírodnom prostredí Národného parku Veľká Fatra vo východnej časti Turčianskej kotliny akoby v náručí vari najkrajších slovenských dolín – Belianskej, Jasenskej, Blatnickej i Gaderskej. Už tieto krajinnárske danosti nabádajú na umelecké prejavy, a tak nečudo, že sa do týchto malebných končin nezriedka vyberajú po inšpiráciu výtvarníci aj fotografi. Nie náhodou je v neďalekej Blatnici múzeum básnika obrazu Karola Plicku...

Vari aj táto skutočnosť podnietila Miestny odbor Matice slovenskej, aby v spolupráci s Obecným úradom Belá-Dulice pripravili výstavu amatérskej fotografie. Počas septembra si tu mohli domáci aj návštevníci prezrieť expozíciu 128 fotografií od pätnástich domácich neprofesionálnych fotografov a šiestich priateľov obce na výstave Belduart Foto 2014. Autori v nich zachytili krajinnárske motívy, prírodné scenérie a ich premeny, zaujímavé zátky i detaily, ale aj tradičné zvyky, ľudia pri práci a nechýbali ani portréty. Fotografie boli zaujímavou inšpiráciou pre rozvíjanie príťažlivého umenia a záľuby naprieč všetkými generáciami fotoamatérov.

Výstava bola súčasťou programu osláv desiateho výročia cezhraničnej spolupráce medzi obcou Belá-Dulice a družobným poľským Porajom. Poľskí hostia prejavili záujem o zapožičanie výstavy, aby priblížili svojim spoluobčanom aj takouto formou región Turiec, jeho krásy a život obyvateľov.

(se)

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Šírme pravdu

Večer už nevidíme na nebi toľko hviezd, ako vidali naši rodičia. Spôsobuje to hmla okolo zemegule, vznikajúca z obrovského množstva impulzov vychádzajúcich z najmodernejších technológií prenosu informácií. Dnes nie je nijakým problémom rozposlať správu rýchlosťou blesku medzi stovky, ba tisícky čitateľov. A to, žiaľ, správu, teda informáciu akúkoľvek: objektívnu, povzbudzujúcu, radostnú i zarmucujúcu, pravdivú i zavádzajúcu, pravdu, polopravdu, aj lož i vyslovené klamstvo. Problém je v tom, že prijímateľ často nedokáže rozlíšiť pravdu od polopravdy či nepravdy, naopak, stokrát vyslovená lož sa stáva pravdou. Napokon ľudia skôr uveria negatívnym informáciám, priam bažia po senzácii, a nie po pravde. Veď porovnajme náklad bulváru a serióznej tlače. A začítajme sa – ak sme si ešte neodvykli – do novín, započúvajme sa do informácií z rádií a zapozerať sa do obrázkov a ich sprevádzajúcich textov na obrazovkách. Akoby všetko bolo dnes možné, dovolené, ba priam podnecované. Platí to aj o informáciách v našom „matičnom okruhu“: do obehu sa dostávajú výzvy, vyhlásenia a stanoviská, ktoré sa tvária, že sú oficiálne, odsúhlasené, že sú názorom väčšiny – a rozširuje ich a zavádza ostatných jednotlivcov.

Každá vec má svoju príčinu. Britský premiér židovského pôvodu Benjamin Disraeli (1804 – 1881) sa vyjadril takto: Ani láska nedokáže tak znesváriť ľudí ako peniaze. Ak to platilo v predminulom storočí, dnes zrejme platí, že ani láska a ani peniaze nedokážu znesváriť ľudí väčšmi ako informácie. S veľkou vážnosťou si dovoľujem napísať túto vetu: Naším najväčším nepriateľom sa dnes stávajú informácie, ktoré sa na nás hrnú zo všetkých strán a máťu nás. Dá sa s tým niečo robiť? Dá. Šírme pravdu. Vyzýva nás k tomu napokon aj kniha kníh: „Poznáte pravdu a pravda vás oslobodí.“ (Ján 8, 33).

Nový zakladajúci člen Matice

Vo štvrtok 2. októbra 2014 odovzdal predseda MS Marián Tkáč diplom zakladajúceho člena MS riaditeľovi Úradu Žilinského samosprávneho kraja PhDr. Pavlovi Holeštiakovi, PhD. Na slávnostnom akte v sídelnej budove MS v Martine sa zúčastnili aj správca Maroš Smolec, vedecký tajomník Peter Cabadaaj a člen výboru MS Viliam Komora. V priateľskej atmosfére odznelo z viacerých úst konštatovanie, že ešte stále žijú ľudia, ktorým nie je ľahostajný osud najstaršej národnej kultúrnej a vedeckej ustanovizne Slovákov.

(cb)

V Ružomberku vyhodnotili matičnú súťaž Hlinkova esej 2014 Zoznámme sa... s novými laureátmi

Peter CABADAJ – Foto: autor

Pri príležitosti 150. výročia narodenia Andreja Hlinku a Roka Andreja Hlinku vypísala Matica slovenská verejnú literárnu súťaž pre študentov vysokých škôl na tému Odkaz Andreja Hlinku dnešku. Garantom súťaže bol Slovenský literárny ústav MS, z ktorého pracovníkov bola zostavená odborná porota.

Základný cieľ a zámer súťaže spočíval v esejistickej reflexii osobnosti A. Hlinku, národne ctiaceho cirkevného hodnostára a politika, ktorý svojím životom a dielom bezprostredne vplýval na

rozmach národného života Slovákov a významnou mierou spoluurčil smer historickej cesty, vedúcej až k našej súčasnej štátnej samostatnosti.

Slávnostné vyhlásenie výsledkov súťaže, ktoré sa uskutočnilo 26. septembra 2014 v Kine Kultúra v Ružomberku, bolo programovou súčasťou celonárodných osláv 150. výročia narodenia A. Hlinku. Na podujatí sa osobne zúčastnili víťazi súťaže, členovia poroty, pracovníci MS a delegácia mesta Ružomberok na čele s primátorom Jánom Pavlíkom. Hudobným hosťom bola kapela Cabo, ktorá zahrala a zaspievala zhudobnené verše básnikov, ktorí mali blízky vzťah k A. Hlinkovi (Paľo Oliva, Gorazd Zvonický, Koloman Kolomi Geraldini).

Do literárnej súťaže Hlinkova esej sa prihlásilo takmer osemdesiat študentov zo slovenských vysokých škôl a univerzít, ako aj slovenskí študenti pôsobiaci na vyso-

kých školách a univerzitách v zahraničí. Odborná porota konštatovala, že úroveň textov tento rok nijako neohúrila, čo je azda i dôsledok skutočnosti, že esej predstavuje náročný publicistický žáner, ktorý môže odhaliť nielen vecné a faktické skutočnosti problematiky, ale taktiež vlastný názor, postoj autora a jeho schopnosť písať priamo, no súčasne pútavo. Aj napriek uvedenému niekoľko zo súťažných esejí naznačilo progresívny prísľub v tejto oblasti do budúcnosti.

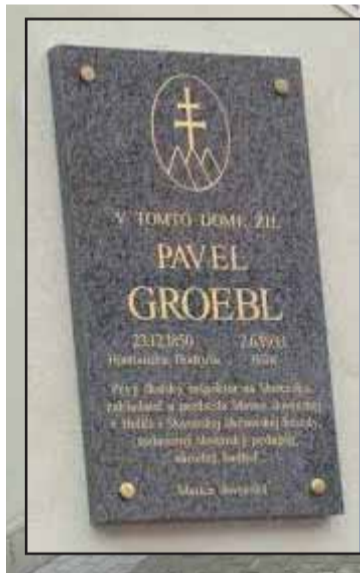
Víťazkou Hlinkovej esej sa stala Blažena Križová s prácou Zoznámme sa.

Na druhom mieste sa umiestnil Julián Orlický s esejou Andrej Hlinka – slovenský kňaz a národný buditeľ. Tretiu priečku prisúdila porota Martinovi Navrátilovi, ktorý súťažil s esejou Odkaz Andreja Hlinku dnešku. Všetci spomínaní laureáti Hlinkovej esej získali finančnú odmenu.

V Holíči odhalili pamätnú tabuľu národovcovi Pavlovi GROEBLOVI Prvý školský inšpektor na Slovensku

Augustín ZÁHORSKÝ – Foto: Pavol MIHÁL

V Holíči sa 26. septembra stretli lokálpatrioti, ktorí prišli vzdať úctu Pavlovi GROEBLOVI, prvému školskému inšpektorovi na Slovensku, ktorého vymenovala dočasná slovenská vláda, prichádzajúca na Slovensko do Holíča 6. novembra 1918, zakladateľovi Matice slovenskej v Holíči, roduvernému slovenskému pedagógovi, národnému buditeľovi.

V tomto záhorskom mestečku to už bola štvrtá tabuľa, ktorú miestni matičiari odhalili významným udalostiam a osobnostiam v spolupráci s Inštitútom vzdelávania Matice slovenskej. Na slávnosti sa zúčastnili desiatky obyvateľov mesta i z okolia všetkých vekových kategórií, pričom zvlášť potešila účasť mnohých mladých ľudí. Tí medzi sebou privítali primátora Holíča Zdenka Čambala, prvého podpredsedu Matice slovenskej Jozefa Šimonoviča aj Milicu Lustigovú, rodenú Bunčákovú, právničku Pavla Groebla, a iných vzácnych hostí.

Podujatie otvorila recitácia Sládkovičovej básne Detvan. Potom predseda miestnej organizácie Matice slovenskej v Holíči a riaditeľ Inštitútu vzdelávania MS Pavol Mihál oboznámil zhromaždenie s aktivitami tamojších matičiarov

a plánmi ich činnosti. Priblížil tiež život a prínos Pavla Groebla, ktorého meno a dielo inšpirovalo také osobnosti, ako bol Daniel Rapant, Ján Dobručský, Peter Boor a iní. Pripomenul cieľavedomé úsilie MS prebúdzaj aj v Holíčanoch hrdosť, úctu, sympatie k ich predkom, k mestu, v ktorom žijú a vychovávajú svoje deti, vzťah k tradícii a jej prepojenie s formovaním budúcnosti mesta, aj dejinný odkaz mnohých osobností, ktoré pre Holíč niečo urobili, či robia a všestranne ho zviditeľnili a zvýraznili jeho prírodné i kultúrne hodnoty. V podobnom duchu boli aj vystúpenia primátora Holíča Z. Čambala a prvého podpredsedu Matice slovenskej Jozefa Šimonoviča.

Program slávnosti obohatil mužský spevácky zbor Echo, ktorý zaspieval hymnickú pieseň Kto za prav-

du horí. Po posledných tónoch piesne sa stalo čosi neočakávané. Plátno na zahalenej tabuli sa samo zviezlo k zemi, akoby akt jej odhalenia riadila vyššia moc alebo len zemská príťažlivosť. Lepší scenár, príťažlivejšiu dramaturgiu či načasovanie si sotva možno predstaviť.

Pri tejto vzácnej príležitosti odovzdali Zlatú medailu Matice slovenskej Pavlovi Groeblovi in memoriam venovanú pri príležitosti deväťdesiateho výročia založenia Miestneho odboru Matice slovenskej, ktorú prevzala právnička Pavla Groebla pani M. Lustigová.

Matičiari v Holíči veria, že ich úsilie formovať národnú hrdosť, pozitívne myslenie, tolerantné vzťahy, slušnosť a kultúrnosť bude naďalej úspešné a nájde si cestu do srdca nielen Holíččanov, ale aj obyvateľov širšieho okolia.

PRIPOMÍNAME SI

11. októbra

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi (1919) zatkli kňaza a predstaviteľa Slovenskej ľudovej strany Andreja Hlinku, po jeho zvolení do parlamentu v apríli 1920 ho na základe poslaneckej imunity museli prepustiť

– v roku 1919 vznikol Spolok slovenských umelcov s literárnym, hudobným a výtvarným odborom, predsedom sa stal Martin Rázus, spolok inšpiroval vznik organizácií podľa druhov umenia; deväťdesiate piate výročie

– sto rokov, čo sa narodila maliarka Mária Medvecká (1914 – 1987), autorka portrétov oravských sedliakov a krajínok – dve jej dievčatká boli na niekdajšej desaťkorunáčke

– pred sedemdesiatimi rokmi (1944) v domnienke, že ide o presun Nemcov, zaútočili americké lietadlá na vlak pri Báhoni, zahynulo päť cestujúcich, dvanásť ranilo

12. októbra

– pred sto štyridsiatimi rokmi sa narodil katolícky farár, národovec, poslanec uhorského snemu Ferdiš Juriga (1874 – 1950), kléru však robil problémy: žiadal zrušiť celibát, volil biskupov veriacimi, zaviesť slovenské bohoslužby a pod.

13. októbra

– stoosemdesiat rokov od narodenia hudobného skladateľa Mateja Kamenického z Pustýcha Úľan (1734 – 1821), ktorý sa (už ako M. Kamenski) stal zakladateľom poľskej opery dielom Obšťastnená bieda

– pred sto štyridsiatimi piatimi rokmi sa narodil Stanislav Zachar z Valče (1869 – 1937), staviteľ druhej budovy MS v Martine, železničných objektov Košicko-bohumínskej železnice a spojenia Vrútky – Budapešť, autor päťdesiatich kostolov, za čo mu pápež Pius XI. udelil Rad sv. Silvestra

– sto rokov, čo v Bratislave začala pôsobiť maďarská Alžbetínska univerzita, zanikla o päť rokov vznikom Č-SR

– pred sto rokmi sa narodil spisovateľ a filmový scenárista Alfonz Bednár (1914 – 1989), do vedomia sa zapísal najmä románom Sklený vrch a novelami Hodiny a minúty, autor scenárov filmov Slnko v sieti, Organ, Tri dcéry a i.

14. októbra

– stodesať rokov od narodenia matičiara, zberateľa ľudových piesní, výtvarného fotografa a filmára prof. Karola Plicku (1894 – 1987)

– šesťdesiatpäť rokov od schválenia cirkevných zákonov, ktorými sa všetky náboženské organizácie dostali pod štátnu správu; prvým riaditeľom Slovenského úradu pre veci cirkevné v roku 1949 bol mladý Dr. G. Husák

15. októbra

– pred tridsiatimi rokmi slovenskí horolezci Zoltán Demján a Jozef Psotka vystúpili na najvyšší vrchol sveta Mount Everest bez použitia kyslíkových prístrojov; Psotka (1934 – 1984) pri zostupe zahynul

16. októbra

– stopäťnásť rokov, čo sa v Košiciach prvý raz premietali filmy (1899)

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel v Clevelande exilový básnik, esejista a prekladateľ Karol Strmeň (1921 – 1994)

(jč)

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.